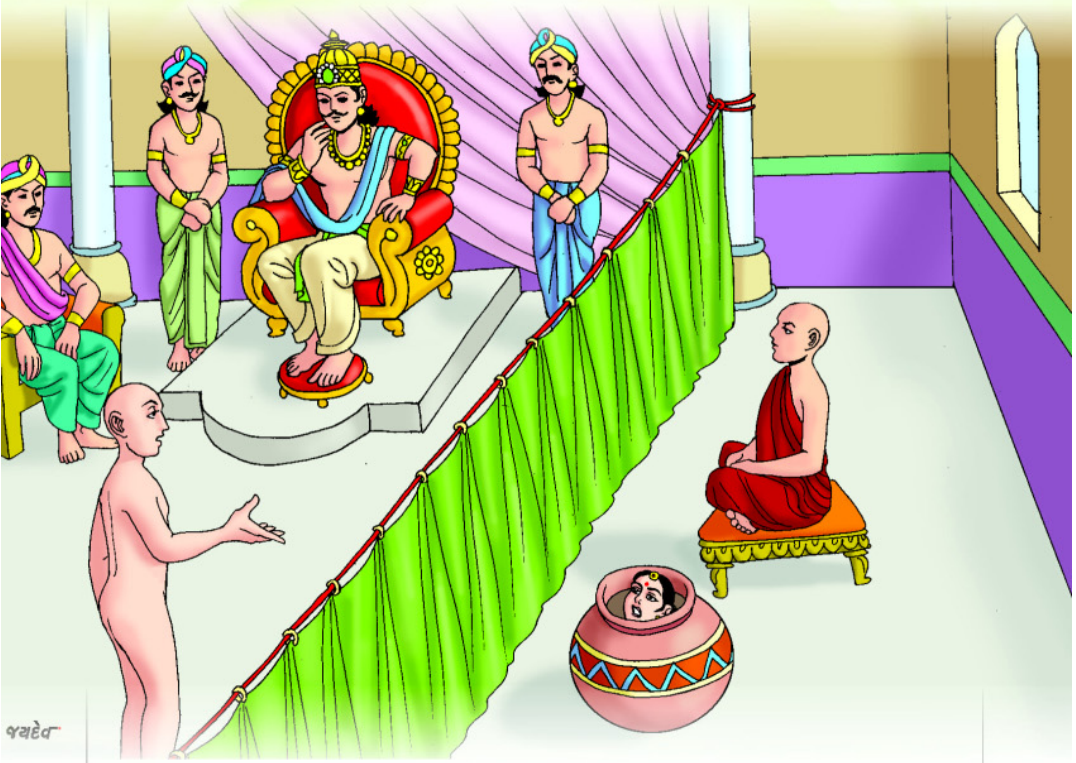

અકલંક-તિકલંક

જયદેવ

સભામાં બૌદ્ધગુરુ તારાદેવીને સાધીને પડદા પાછળ રહી
શ્રી અકલંક આચાર્ય સાથે વાદ કરે છે.

પ્રકાશક
શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ
સોનગઢ-૩૬૪ ૨૫૦

भगवान श्री कुंडकुंड-कडानजैनशास्त्रभाषा, पुष्प-२६५

परमात्मने नमः ।

अकलंक-निकलंक

: लेखक :

डॉ. हरिलाल जैन

प्रकाशक

श्री दिगंबर जैन स्वाध्यायमंदिर ट्रस्ट

सोनगढ-३६४ २५०

પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત ૧૦૦૦ વીર સં. ૨૦૭૪ ઈ.સ. ૨૦૧૮

શ્રી અકલંક-નિકલંક (ગુજરાતી)ના

* સ્થાયી પ્રકાશન પુરસ્કર્તા *

સ્વ. પ્રદીપકુમાર મનસુખલાલ દેસાઈ

હસ્તે : સમકિત પ્રદીપકુમાર દેસાઈ, સોનગઢ

ૐ

સદન વિદાનંદ.

કિંમત : ૧૦-૦૦

મુદ્રક :

સ્મૃતિ ઓફસેટ

સોનગઢ (સૌરાષ્ટ્ર)

परम पूज्य अध्यात्ममूर्ति सद्गुरुदेव श्री कानकजिस्वामी

ઉ...પો...દ્...ધા...ત

પરમપૂજ્ય ગુરુદેવની કૃપાદષ્ટિથી અમે નાના નાના બાળકોએ આ ધાર્મિક—સંવાદ ભજવવાનું સાહસ કર્યું છે..... અમારી અલ્પશક્તિથી જે કાંઈ તૈયાર થઈ શક્યું છે તે આપની સમક્ષ રજૂ કરીએ છીએ.....

આ સંવાદ અકલંક—નિકલંકના જીવનનો છે. અકલંક સ્વામી જૈનધર્મના મહાન ધુરંધર આચાર્ય હતા, અને નિકલંક તેમના નાના ભાઈ હતા..... તેઓ જૈનધર્મના પરમ ભક્ત હતા.....તેમના સમયમાં જૈનધર્મનો વિકાસ ખૂબ રૂંધાઈ ગયો હતો અને બૌદ્ધધર્મનું જોર ઘણું ફેલાઈ ગયું હતું.....તેથી જૈનધર્મનો ખૂબ જ વિકાસ કરીને તેની મહાન પ્રભાવના કરવાની તે બંને ભાઈઓને ઘણી ઉત્કંઠા હતી. પિતાજીની સાથે જ બંને ભાઈઓએ બ્રહ્મચર્યપ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી અને પોતાનું જીવન જૈનધર્મની સેવામાં અર્પી દીધું.....પછી જૈનધર્મની પ્રભાવના ખાતર તે બંને ભાઈઓએ શું શું કર્યું તે આ સંવાદમાં દર્શાવવામાં આવશે.

આ સંવાદ ભજવવામાં “જૈનધર્મ પ્રત્યેની ભક્તિ દૃઢ થાય”— એ જ મુખ્ય ઉદ્દેશ છે, એટલે એમાં કોઈ સાહિત્યિક કે ઐતિહાસિક ભૂલો રહી ગઈ હોય તો તે દરગુજર કરવા અમારી વિનંતી છે.

—બ્ર. હરિલાલ જૈન

પ્રકાશકીય નિવેદન

તીર્થંકરો, મુનિભગવંતો તથા સાધક ધર્માત્માઓનાં આત્મહિત હેતુએ જીવનચરિત્ર જાણવાની આપણા મુમુક્ષુ સમાજમાં જે કાંઈ જિજ્ઞાસા દેખાય છે, તે પરમપૂજ્ય સદ્ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીનાં અધ્યાત્મ-ઉપદેશનાં પ્રતાપે જ છે અને તે વર્તમાનમાં સ્વાનુભૂતિ પરિણત પ્રશમમૂર્તિ પૂજ્ય ભગવતીમાતા ચંપાબેનના પુનિત પ્રતાપે જ છે. આ બન્ને ધર્માત્માઓના પરમ પ્રતાપે જ શ્રી દિ. જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢ તરફથી આવું સત્-સાહિત્ય પ્રકાશન કાર્ય અવિરત કાર્યરત છે.

આ પુસ્તકમાં જે સમયે બૌદ્ધોનું જોર અધિક હતું તે સમયે વાદમાં અકલંકદેવે બૌદ્ધગુરુને જીતીને જૈનધર્મની વિજયપતાકા ફરકાવી હતી તે વિષય ઉપર આ નાટક છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશન નાટક સ્વરૂપે લખનાર બ્ર. હરિલાલ જૈનનો આવું સાહિત્ય લખવા બદલ કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરીએ છીએ.

આ પુસ્તકનું મુદ્રણકાર્ય માટે સ્મૃતિ ઓફસેટના આભારી છીએ.

જિજ્ઞાસુઓ આ પુસ્તકના વાંચનથી જીવોના પરિણામોની વિચિત્રતા તથા તેમનાં ફળ જાણી, યથાર્થ ધર્મભાવની પ્રેરણા પામે એ જ ભાવના.

બહેનશ્રી ચંપાબેનનો
૧૦૫મો જન્મોત્સવ
શ્રાવણ વદ ૨,
તા. ૨૮-૮-૨૦૧૮

પ્રકાશનસમિતિ
શ્રી દિ. જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ
સોનગઢ-૩૬૪ ૨૫૦

દૃશ્ય પહેલું

(જંગલમાં મુનિરાજ બેઠા છે—તે બતાવવા ચિત્ર અગર ફોટો રાખવો; ત્યાં બાળકો રમવા માટે આવે છે. અકલંક—નિકલંકના બાળપણના નામ અકુ અને નિકુ છે.)

અકુ : નિકુ! આજે આપણે કઈ રમત રમીશું?

નિકુ : ભાઈ! આજે તો હવે દસલક્ષણી પર્વ શરૂ થયા, માટે આપણે આ ધર્મના દિવસોમાં રમતગમત બંધ કરીને ધર્મની આરાધના કરીએ, તો કેવું સારું?

જ્યોતિ : હા, ભાઈ નિકુ! તારી વાત તો બહુ મજાની છે.

આશિષ : તો ચાલો, આપણે બધા અત્યારે જ ધર્મની ચર્ચા કરીએ.

હસમુખ : હા, ભાઈ આશિષ! ચાલો....તત્ત્વચર્ચામાં સૌને આનંદ આવશે.

પારસ : અહા, દેવલોકના દેવો પણ હજારો—લાખો વર્ષો સુધી ધર્મચર્ચા કરે છે; આત્મસ્વરૂપની ચર્ચા સાંભળવાનો મને પણ ઘણો રસ છે.

ચંદ્ર : હા, તમે બંને ભાઈઓ નાનપણથી જ બહુ રસીલા છો.

ભરત : ચાલો આપણે અકુ—નિકુને પ્રશ્ન પૂછીએ, અને તેઓ આપણને સમજાવશે.

અકલંક : બહુ સારું, ખુશીથી પૂછો! તત્ત્વચર્ચાથી અમને પણ આનંદ થશે.

જ્યોતિ : ભાઈ, અનંતકાળે આપણને આ મનુષ્ય અવતાર મળ્યો; તો હવે આ જીવનમાં શું કરવા જેવું છે?

અકલંક : મનુષ્યજીવનમાં સમ્યગ્દર્શન—જ્ઞાન—ચારિત્રની આરાધના કરવા જેવી છે.

આશિષ : સમ્યગ્દર્શન—જ્ઞાન—ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયની આરાધના કેવી રીતે થાય?

નિકલંક : એ રત્નત્રયના મુખ્ય આરાધક તો મુનિવરો છે; તેઓ ચૈતન્યસ્વરૂપમાં લીનતા વડે રત્નત્રયને આરાધે છે.

હસમુખ : રત્નત્રયના ‘મુખ્ય’ આરાધક મુનિવરો છે, તો શું ગૃહસ્થોને પણ રત્નત્રયની આરાધના હોઈ શકે?

અકલંક : હા; એક અંશરૂપે રત્નત્રયની આરાધના ગૃહસ્થોને પણ હોઈ શકે છે.

પારસ : આપણા જેવા નાના બાળક પણ શું રત્નત્રયની આરાધના કરી શકે?

નિકલંક : હા જરૂર કરી શકે; પણ તે રત્નત્રયનું મૂળ બીજ સમ્યગ્દર્શન છે; પહેલાં તેની આરાધના કરવી જોઈએ.

ચંદ્ર : અહા! સમ્યગ્દર્શનનો તો અપાર મહિમા સાંભળ્યો છે. ભાઈ, તે સમ્યગ્દર્શનની આરાધના કેવી રીતે થાય?

અકલંક : આત્માની ખરેખરી લગનીપૂર્વક, જ્ઞાની—સંતો પાસેથી તેની સમજણ કરવી જોઈએ અને પછી અંતર્મુખ થઈને તેનો અનુભવ કરવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય છે.

ભરત : આવું સમ્યગ્દર્શન થતાં આત્માનો કેવો અનુભવ થાય?

નિકલંક : અહા, એનું શું વર્ણન કરવું! સિદ્ધ ભગવાન જેવો વયનાતીત આનંદ ત્યાં અનુભવાય છે.

(હવે અકલંક પૂછે છે ને બાળકો જવાબ આપે છે.)

અકલંક : જુઓ, મોક્ષશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ‘તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનમ્’ તે વ્યવહારશ્રદ્ધા છે કે નિશ્ચય?

જ્યોતિ : તે નિશ્ચયશ્રદ્ધા છે; કેમકે ત્યાં મોક્ષમાર્ગ બતાવવો છે; અને ખરો મોક્ષમાર્ગ તો નિશ્ચય રત્નત્રય જ છે.

નિકલંક : તત્ત્વો કેટલા છે ?

આશિષ : તત્ત્વો નવ છે; અને તે નવ તત્ત્વોની શ્રદ્ધા તે સમ્યગ્દર્શન છે.

અકલંક : તે નવ તત્ત્વોનાં નામ કહો જોઈએ!

હસમુખ : જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષ—એ નવ તત્ત્વો છે.

નિકલંક : આ નવ તત્ત્વોમાં ઉપાદેય તત્ત્વો કયા કયા છે ?

પારસ : નવ તત્ત્વોમાંથી શુદ્ધ જીવતત્ત્વ ઉપાદેય છે; તથા સંવર—નિર્જરા એક અંશે ઉપાદેય છે, ને મોક્ષતત્ત્વ ઉપાદેય છે.

અકલંક : બાકી કયા કયા તત્ત્વો રહ્યા ?

ચંદ્ર : બાકી અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ ને બંધ, એ પાંચ તત્ત્વો રહ્યા; તે પાંચે તત્ત્વો હેય છે.

ભરત : વાહ! આજે સમ્યગ્દર્શનની અને હેય—ઉપાદેય તત્ત્વની ઘણી સરસ ચર્ચા થઈ; આના ઉપર ઊંડો વિચાર કરીને આપણે સૌએ સમ્યગ્દર્શનનો પ્રયત્ન કરવા જેવું છે.

નિકલંક : હા, ભાઈઓ! સૌએ એ જ કરવા જેવું છે, ઘરે જઈને સૌ એ જ પ્રયત્ન કરજો; એનાથી જ જીવનની સફળતા છે.

(એક બાજુ પડદો ઊંચો થતાં મુનિરાજ દેખાય છે;
છોકરાએ હર્ષપૂર્વક કહે છે.)

છોકરાઓ : અહા! જુઓ, જુઓ! ત્યાં કોઈ મુનિરાજ બેઠા હોય તેવું દેખાય છે.

અકુ-નિકુ : વાહ! ધન્ય ઘડી....ધન્ય ભાગ્ય! ચાલો, આપણે ત્યાં જઈને તેમના દર્શન કરીએ.

(બધા બાળકો મુનિરાજની નજીક જઈને નમસ્કાર કરે છે અને સ્તુતિ બોલે છે.)

ધન્ય મુનીશ્વર આતમહિતમેં છોડ દિયા પરિવાર....કિ
તુમને છોડા સબ ઘરબાર....

ધન્ય છોડા વૈભવ સબ છોડા....સમજા જગત અસાર....કિ
તુમને છોડા સબ સંસાર....

હોય દિગંબર વનમેં વિચરતે,

નિશ્ચલ હોય ધ્યાન જબ ધરતે,

નિજ પદકે આનંદમેં ઝૂલતે, ઉપશમરસકી ધાર બરસતે
આત્મ સ્વરૂપમેં ઝૂલતે કરતે નિજ આતમ ઉદ્ધાર....કિ

તુમને છોડા સબ સંસાર....

ધન્ય મુનીશ્વર આતમ હિતમેં છોડ દિયા પરિવાર....કિ
તુમને છોડા સબ સંસાર....

નિકલંક : ભાઈ, ચાલો આપણે ગામમાં જઈને સંઘમાં મુનિરાજના સમાચાર જલદી જલદી પહોંચાડીએ.

અકલંક : હા ચાલો.

બધા સાથે : બોલીયે વીતરાગી મુનિ ભગવાનકી જય.

*

દ્રશ્ય બીજું

(શાસ્ત્રસભા ચાલે છે, તેમાં અકલંક—નિકલંકના પિતાજી પુરુષોત્તમ શેઠ નિયમસાર ગાથા ૯૦ વાંચે છે; આઠ દસ શ્રોતાજનો સાંભળે છે.)

પુરુષોત્તમ શેઠ :

મિથ્યાત્વ આદિક ભાવને ચિરકાળ ભાવ્યા છે જીવે,
સમ્યક્ત્વ આદિક ભાવ રે! ભાવ્યા નથી પૂર્વે જીવે.

અહા! આચાર્ય ભગવાન કહે છે કે—આત્મસ્વરૂપની સન્મુખ થઈને શુદ્ધ રત્નત્રયની ભાવના જીવે પૂર્વે કદી કરી નથી; અનંતકાળથી મિથ્યાત્વાદિ ભાવોને જ જીવે ભાવ્યા છે; તેથી જ તે સંસાર પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છે. આ જગતમાં તે મુનિવરો જ પરમસુખી છે કે જેઓ ચૈતન્યસ્વરૂપમાં મગ્ન થઈને રત્નત્રયને ભાવી રહ્યા છે. અહા! એવા મુનિવરોનાં દર્શન થાય તે જીવન પણ ધન્ય છે....

(અકુ—નિકુ હર્ષપૂર્વક આવીને કહે છે.)

અકુ—નિકુ : પિતાજી, પિતાજી! આપણી નગરીના ઉદ્યાનમાં ચિત્રગુપ્ત મુનિરાજ પધાર્યા છે; તેમનાં દર્શનથી અમને ઘણો આનંદ થયો છે.

પિતાજી : ચાલો, ચાલો આપણે પણ મુનિરાજનાં દર્શન તથા પૂજન કરવા જઈએ.

(બધા જાય છે....પડદો ઊંચો થતાં મુનિરાજ દેખાય છે; બધા અર્ધ્યની રકાબી લઈને આવે છે....ને નમસ્કાર કરીને નીચે મુજબ સ્તુતિ બોલે છે—)

ચહું ગતિ દુઃખસાગર વિષે, તારનતરન જિહાજ;
રત્નત્રયનિધિ નગ્ન તન, ધન્ય મહા મુનિરાજ.

(હરિગીત)

હે મોક્ષસાધક મુનિવરા નિજ સ્વરૂપમાં ઝૂલી રહ્યા,
ભવ—ભોગથી વૈરાગ્ય ધારી, સિદ્ધપદ સાધી રહ્યા;
રત્નત્રયધારક પ્રભુજી! ધન્ય તારું જીવન છે,
તુજ ચરણના પૂજન વડે જીવન સફળ અમ આજ છે.

ૐ હ્રીં શ્રી દસલક્ષણધર્મધારક વીતરાગી નિર્ગ્રંથ મુનિરાજ ચિત્રગુપ્ત
સ્વામી ચરણકમળ પૂજનાર્થે અર્ધ નિર્વપામીતિ સ્વાહા....

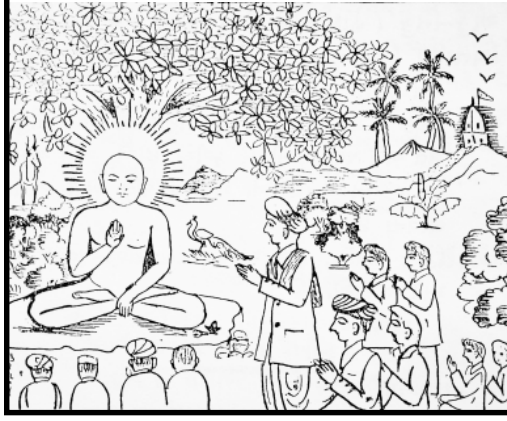
નગરશેઠ : અહો! અમારાં ધન્ય ભાગ્ય છે કે આ દસલક્ષણધર્મના
મહાન પર્વમાં મુનિરાજનાં દર્શન થયાં. હે પ્રભુ! વીતરાગી
જૈનધર્મનો અને રત્નત્રયની ઉત્કૃષ્ટ આરાધનાનો કૃપા કરીને
અમને ઉપદેશ આપો.

શ્રી મુનિરાજ ઉપદેશ આપે છે—

(સૂત્રધારે પડદા પાછળથી બોલવાનું.)

આજે દસલક્ષણીપર્વમાં ઉત્તમ તપધર્મનો દિવસ છે. આત્માનો
પૂર્ણાનંદ સ્વભાવ પ્રગટ કરીને જેઓ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા થયા,
એવા પરમાત્માનો ઉપદેશ છે કે હે જીવો! તમારા આત્મામાં
પૂર્ણ જ્ઞાન-આનંદ સ્વભાવ ભર્યો છે; તે સ્વભાવની શ્રદ્ધા કરો,
તેનું જ્ઞાન કરો ને તેમાં લીનતા કરો. સ્વરૂપમાં લીનતા વડે
ચૈતન્યનું પ્રતપન થવું એટલે કે ઉગ્રપણે ખીલી નીકળવું તે તપ
છે. શ્રદ્ધા—જ્ઞાન—ચારિત્ર અને તપ એવી ચતુર્વિધ આરાધના
વડે ચાર ગતિનો અંત કરીને સિદ્ધપદ પમાય છે.

અહો જીવો! આ સંસાર ઘોર દુઃખથી ભરેલો છે....
તેનાથી આત્માને બચાવવા માટે અત્યંત ભક્તિપૂર્વક ચતુર્વિધ
આરાધના કરો. ચાર આરાધનામાં પણ સૌથી પ્રથમ સમ્યક્ત્વ
આરાધના છે; અતિશય ભક્તિપૂર્વક તે સમ્યક્ત્વની આરાધના
કરો. અને પછી વિશેષ શક્તિ હોય તો ચારિત્રધર્મ અંગીકાર
કરીને જીવન સફળ બનાવો.

પુરુષોત્તમ શેઠ (ઊભા થઈને કહે છે) : હે પ્રભો! આપનો કલ્યાણકારી ઉપદેશ સાંભળીને અમને ઘણી પ્રસન્નતા થાય છે. પ્રભો! ચારિત્રદશા અંગીકાર કરવાની તો મારી શક્તિ નથી, પરંતુ આ સંસારના ક્ષણભંગુર ભોગોથી મારું ચિત્ત ઉદાસ થયું છે, તેથી આપશ્રી પાસે હું આજીવન—બ્રહ્મચર્યવ્રત અંગીકાર કરું છું.

(અકુ-નિકુ ઊભા થાય છે.)

નિકુ : બાપુજી, બાપુજી! આપ શું કરો છો?

પિતાજી : બેટા! હું વ્રત લઉં છું.

અકુ-નિકુ (હાથ જોડીને) : અમને પણ વ્રત અપાવો.

પિતાજી (હાસ્યપૂર્વક) : બહુ ખુશીથી! પુત્રો! તમે પણ વ્રત લ્યો.

અકુ-નિકુ : પ્રભો! અમારા પિતાજીએ જે વ્રત લીધું તે વ્રત અમે પણ અંગીકાર કરીએ છીએ; અને અમારું આ જીવન જૈનધર્મની સેવામાં વીતે એવી અમારી ભાવના છે.

નગરશેઠ : ચાલો, હવે આપણે દસલક્ષણી-પૂજન કરવા માટે જઈએ.

(બધા નમસ્કાર કરીને નગરીમાં જાય છે.)

બાર વર્ષ બાદ

દ્રશ્ય ગ્રીષ્મ

(ઉપરોક્ત પ્રસંગને બાર વર્ષ વીતી ગયાં; અકલંક—નિકલંક મોટા થયા; તેમના લગ્નની તૈયારી માટે પિતાજી વસ્ત્રાભૂષણ એકઠાં કરે છે; ત્યાં અકલંક—નિકલંક પ્રવેશે છે.)

નિકલંક : પિતાજી! આ બધી શી ધમાલ છે?

પિતાજી : પુત્રો! હવે તમે ઉમરલાયક થયા તેથી અમારા લગ્નની તૈયારી ચાલે છે.

પુત્રો : નહિ, નહિ. પિતાજી! અમે તો બાર વર્ષ પહેલાં ચિત્રગુપ્ત મુનિરાજ પાસે આપની સાથે જ બ્રહ્મચર્યવ્રત અંગીકાર કર્યું છે.

પિતાજી : બેટા! એ તો તમારી બાલપણની રમત હતી.

***અકલંક** : નહિ, પિતાજી! અમે એ પ્રતિજ્ઞા રમત તરીકે નહિ પણ સાચા ભાવથી લીધી હતી.

પિતાજી : પુત્રો : ભલે તમે સાચા ભાવથી પ્રતિજ્ઞા લીધી હોય તોપણ તે ફક્ત તે વખતના દસલક્ષણીપર્વ પૂરતી જ હતી; તે પ્રતિજ્ઞા તો હવે પૂરી થઈ, માટે હવે લગ્ન કરવામાં વાંધો ન હોઈ શકે.

નિકલંક : પિતાજી! આપ કદાચ તે વખતે દસ-દિવસ પૂરતી જ અમારી પ્રતિજ્ઞા સમજ્યા હશો, પરંતુ અમે તો અમારા મનથી

* શરૂઆતનાં બે દ્રશ્યોમાં અકલંક—નિકલંકનાં જે પાત્રો હતાં તે બાળપણનાં નાના અકલંક—નિકલંક હતા; અને હવે જે અકલંક—નિકલંકનાં પાત્રો આવે છે તે મોટા અકલંક—નિકલંક છે. અહીંથી શરૂ થતું મોટા અકલંકનું પાત્ર સ્વ૦ ધીરેન્દ્રકુમારે ભજવ્યું હતું.

આખી જિંદગીની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી; અને અમારી એ પ્રતિજ્ઞામાં અમે દ્રઢ છીએ. માટે કૃપા કરીને અમારા લગ્નની વાત કરશો નહિ.

પિતાજી : પુત્રો! જો તમે લગ્ન નહિ કરો તો આખી જિંદગી તમે કઈ રીતે વિતાવશો?

અકલંક : પિતાજી! આપણા જૈનધર્મની સેવા ખાતર અમારું આખું જીવન વિતાવવાનો અમે નિશ્ચય કર્યો છે.

નિકલંક : વર્તમાનમાં આપણો જૈનધર્મ અન્ય ધર્મોના પ્રભાવથી ખૂબ જ દબાઈ ગયો છે, અને તેના ઉદ્ધારની અત્યારે ખાસ જરૂર છે.

અકલંક : પિતાજી! જ્યારે જૈનશાસન અમને સાદ પાડીને પોકારી રહ્યું છે ત્યારે લગ્ન કરીને અમે સંસારના બંધનમાં બંધાઈ જઈએ—એ શું યોગ્ય છે? નહિ, નહિ.

નિકલંક : અમને વિશ્વાસ છે કે જૈનધર્મના એક પરમ ભક્ત તરીકે આપ અમારી વાત સાંભળીને ખુશી થશો, અને જૈનધર્મની સેવામાં અમારું જીવન વીતે એ માટે આપ અમને હર્ષપૂર્વક આજ્ઞા આપશો. એટલું જ નહિ, જૈનધર્મને ખાતર અમારા પ્રાણનું બલિદાન દેવાનો પ્રસંગ આવે તોપણ હસતાં હસતાં અમારા પ્રાણનું બલિદાન દઈને પણ જૈનધર્મનો વિજય ઝંડો જગતમાં ફરકાવશું.

(સભામાં તાલીના ગડગડાટ)

પિતાજી : શાબાશ બેટા, શાબાશ! જૈનધર્મ પ્રત્યે તમારી આવી મહાન ભક્તિ દેખીને હવે તમને મારાથી કેમ રોકાય? તમારી આ ઉત્તમ ભાવનામાં અમારું પણ અનુમોદન છે.

અકલંક : પિતાજી! આશીર્વાદ આપો કે અમારું આ જીવન આત્માના

હિત માટે વીતે; અમે અમારું આત્મહિત સાધીએ અને જૈનધર્મની સેવા માટે અમારું જીવન અર્પીએ.

પિતાજી : ખુશીથી! જાઓ પુત્રો જાઓ....આત્માનું કલ્યાણ સાધો અને જૈનધર્મની મહાન પ્રભાવના કરીને શાસનને શોભાવો.

(નમસ્કાર કરીને બંને પુત્રો જાય છે.)

(અકલંક શાસ્ત્રસ્વાધ્યાય કરી રહ્યા છે,
ત્યાં નિકલંક આવીને નમસ્કાર કરે છે.)

નિકલંક : નમસ્તે મોટાભાઈ! આપ શેની સ્વાધ્યાય કરો છો?

અકલંક : બંધુ! હું 'પરમાત્મ પ્રકાશ'ની સ્વાધ્યાય કરું છું.

નિકલંક : વાહ! પરમાત્માનું સ્વરૂપ સમજવા માટે અને ભેદજ્ઞાનની ભાવના માટે આ બહુ જ સુંદર શાસ્ત્ર છે. ભાઈ! મને પણ એમાંથી કાંઈક સંભળાવો.

અકલંક : સાંભળ! આ શાસ્ત્રમાં છેલ્લે આખા શાસ્ત્રના સારરૂપ આવી ભાવના કરવાનું કહ્યું છે—

“સહજ શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદૈકસ્વભાવોઽહં, નિર્વિકલ્પોઽહં, ઉદાસીનોઽહં,
નિજનિરંજન શુદ્ધાત્મસમ્યક્શ્રદ્ધાન--જ્ઞાન--અનુષ્ઠાનરૂપ નિશ્ચય-
રત્નત્રયાત્મક નિર્વિકલ્પસમાધિસંજાત વીતરાગસહજાનંદરૂપ
સુખાનુભૂતિમાત્રલક્ષણેન સ્વસંવેદનજ્ઞાનેન સ્વસંવેદ્યો ગમ્યઃ પ્રાપ્યો
ભરિતાવસ્થોઽહં, ...સર્વવિભાવપરિણામહિત શૂન્યોઽહં, જગત્ત્રયે
કાલત્રયેઽપિ મનોવચન કાયૈઃ કૃતકારિતાનુનતૈશ્ચ શુદ્ધનિશ્ચયનયેન ।
તથા સર્વેઽપિ જીવાઃ, ઇતિ નિરંતરં ભાવના કર્તવ્યેતિ । ।

હું સહજ શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદ એક સ્વભાવ છું, હું નિર્વિકલ્પ છું, હું ઉદાસીન છું; નિજનિરંજનશુદ્ધાત્માના સમ્યક્શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-અનુષ્ઠાનરૂપ નિશ્ચયરત્ન-ત્રયાત્મક એવી જે નિર્વિકલ્પ

સમાધિ, તેનાથી ઉત્પન્ન વીતરાગ સહજ આનંદરૂપ જે સુખ, તેની અનુભૂતિમાત્ર જેનું લક્ષણ છે એવા સ્વસંવેદનજ્ઞાનથી સ્વસંવેદ-ગમ્ય-પ્રાપ્ય-ભરિતાવસ્થા હું છું, ...હું સર્વ વિભાવપરિણામથી રહિત-શૂન્ય છું; ત્રણલોકમાં તેમજ ત્રણે કાળમાં, મનથી-વચનથી-કાયાથી, કૃત-કારિત-અનુમોદનાથી શુદ્ધનિશ્ચયનયે હું આવો જ છું, તથા સર્વે જીવો પણ એવા જ છે.—એમ નિરંતર ભાવના કર્તવ્ય છે.

નિકલંક : અહો, આવી પરમાત્મભાવનામાં લીન સંતોને કેટલો આનંદ આવતો હશે!

અકલંક : અહા! એની શી વાત! જ્યાં સમ્યક્ દર્શનનો આનંદ પણ સિદ્ધભગવાન જેવો અપૂર્વ છે, —જેને આત્મા સિવાય બીજો કોઈની ઉપમા લાગુ પડી શકતી નથી, તો મુનિદેશાના આનંદની શી વાત!

નિકલંક : ભાઈ! બલિહારી છે આપણા જૈનધર્મની—કે જેના સેવનથી આવા અપૂર્વ આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

અકલંક : બંધુ! વાત તો એમ જ છે. ખરેખર જૈનશાસન એક જ આ જગતમાં જીવોને શરણભૂત છે, પ....ણ....

નિકલંક : કહો ને ભાઈ, બોલતાં બોલતાં કેમ અટકી ગયા? —ને શાની ચિંતામાં પડી ગયા?

અકલંક : બંધુ! શું કહું? ચિંતા તો આપણને શી હોય? જીવનમાં માત્ર એક જ ચિંતા છે કે જૈનશાસનનો ઉદ્ધાર કેવી રીતે થાય? જગત્કલ્યાણકારી જૈનશાસનની વર્તમાન હાલત મારાથી જોઈ શકાતી નથી. અત્યારે ભારતમાં ઠેર ઠેર બૌદ્ધ ધર્મનું જોર ચાલી રહ્યું છે, જૈનધર્મ તો ભાગ્યે જ ક્યાંક દેખાય છે; તેથી અત્યારે તો જૈનધર્મના ઉદ્ધારની જ ખાસ ચિંતા છે.

નિકલંક : હા ભાઈ! મને પણ જૈનધર્મના ઉદ્ધારની બહુ જ ભાવના થાય છે; તો આપ કોઈ એવો ઉપાય વિચારો કે જેથી ભારતભરમાં જૈનધર્મનો મહાન પ્રભાવ ફેલાય.

અકલંક : બંધુ! મને એક યુક્તિ સૂઝી છે, અને વળી પિતાજીએ જૈનશાસનને ખાતર જીવનનું બલિદાન કરવાની રજા આપી છે. તેથી આપણો માર્ગ ઘણો સુગમ થશે.

નિકલંક : કહો, કહો, ભાઈ! કઈ યુક્તિ છે?

અકલંક : સાંભળ ભાઈ! અત્યારે ભારતભરમાં બૌદ્ધ ધર્મનું ઘણું જોર છે, એટલે આપણે પ્રથમ તો બૌદ્ધધર્મના શાસ્ત્રોનો ખૂબ જ અભ્યાસ કરવો પડશે. પછી આપણે તેની ભૂલ શોધીને તેનું ખંડન કરી શકશું.

નિકલંક : પણ ભાઈ! એ બૌદ્ધલોકો આપણને—જૈનોને કાંઈ અભ્યાસ નહિ કરાવે.

અકલંક : એનો પણ ઉપાય મેં વિચાર્યો છે. સાંભળ! (કાનમાં કહે છે.)

નિકલંક : વાહ, બહુ જ સરસ ઉપાય! ધન્ય છે મોટાભાઈ, તમારી બુદ્ધિને.

અકલંક : હવે આપણા કાર્યની સિદ્ધિ માટે જલદી અહીંથી પ્રસ્થાન કરવું જોઈએ.

નિકલંક : હા, પરંતુ જતાં પહેલાં આપણે આ વાત પિતાજીને જણાવી દેવી જોઈએ; નહિતર તેઓ આપણી શોધખોળ કરશે.

અકલંક : તારી વાત સાચી છે. ચાલો આપણે પિતાજીની આજ્ઞા લેવા જઈએ.

(પિતાજી પ્રવેશ કરે છે.)

નિકલંક : લ્યો, આ પિતાજી આવી પહોંચ્યા....

(બંને ભાઈઓ હાથ જોડીને વંદન કરે છે.)

અકલંક : પિતાજી! જૈનશાસનની સેવા ખાતર અમે દેશાંતર જઈએ છીએ. આપ અમારી કાંઈ ચિંતા કરશો નહિ. અમારી સર્વ બુદ્ધિ, શક્તિ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, તન—મન—ધન—વચન વગેરે સર્વસ્વથી અમે જૈનશાસનની સેવા કરશું અને જૈનધર્મના ઝંડાને વિશ્વના ગગનમાં ફરકાવશું. જિનેન્દ્ર ભગવાન અમારા જીવનમાં સાથીદાર છે.

પિતાજી : ધન્ય છે પુત્રો....તમારી ભાવનાને. જાઓ, ખુશીથી જાઓ, તમારી યોજનામાં તમે સફળ થાઓ અને જૈનધર્મનો જયજયકાર વર્તાવો—એવા મારા આશીર્વાદ છે. તમારી શક્તિ ઉપર મને વિશ્વાસ છે અને જરૂર તમે તમારા કાર્યમાં સફળ થશો. જિનેન્દ્રભગવાન તમારું કલ્યાણ કરો!

(બંને પુત્રો નમસ્કાર કરીને જાય છે. જતાં જતાં કહે છે :)

બોલિયે....જૈન ધર્મકી જય

સદ્ગુણ — વિદ્યાનંદ.

દ્રશ્ય યોથું

(નાલંદા—બૌદ્ધવિદ્યાપીઠનો દેખાવ છે; ઘંટ વાગતાં આઠ—દસ બાળકો પોથી લઈને આવે છે. થોડી વારમાં બૌદ્ધગુરુ આવે છે. બાળકો ઊભા થઈને વિનય કરે છે. બધા બાળકો એક સાથે બોલે છે :)

બુદ્ધં શરણં ગચ્છામિ ।

ધમ્મં શરણં ગચ્છામિ ।

સંઘં શરણં ગચ્છામિ ।

(ત્રણ વખત બોલે છે.)

બૌદ્ધગુરુ : શિષ્યો! આપણો બૌદ્ધધર્મ શ્રેષ્ઠ છે, તેની ઉપાસનાથી જીવો મોક્ષ પામે છે. આ જગતમાં બધું અનિત્ય છે. બધું સર્વથા અનિત્ય હોવા છતાં કેટલાક લોકો ભ્રમથી વસ્તુને નિત્ય માને છે, પરંતુ આપણો બૌદ્ધધર્મ એકાંત ક્ષણિકવાદી છે. બધું જ ક્ષણિક છે એમ સમજી તેનાથી વિરક્ત થવું એવો આપણા ધર્મનો ઉપદેશ છે.

(અકલંક—નિકલંક બૌદ્ધ શિષ્યોના વેષમાં આવે છે; આવીને બૌદ્ધગુરુને નમસ્કાર કરે છે.)

ગુરુ : આવો બાળકો! ક્યાંથી આવો છો?

અકલંક : મહારાજ! અમે સૌરાષ્ટ્ર દેશથી આવીએ છીએ.

ગુરુ : બાળકો! આટલે દૂરથી શા હેતુથી આવો છો?

નિકલંક : સ્વામીજી! આપની આ નાલંદા—વિદ્યાપીઠની અમે ખૂબ પ્રશંસા સાંભળી છે, તેથી આ વિદ્યાલયમાં રહીને આપની પાસે

બૌદ્ધધર્મનો અભ્યાસ કરવા આવ્યા છીએ. માટે અમને આપના વિદ્યાલયમાં દાખલ કરો ને બૌદ્ધધર્મનો અભ્યાસ કરાવો.

ગુરુ : બાળકો! તમે જૈનધર્મી તો નથી ને? —કેમકે જૈનોને અમે આ વિદ્યાલયમાં ભણાવતા નથી.

અકલંક : નહિ મહારાજ! અમે તો બૌદ્ધધર્મનો અભ્યાસ કરવા આવ્યા છીએ.

ગુરુ : ભલે, બહુ સારું. પરંતુ બૌદ્ધધર્મના સૂક્ષ્મ સિદ્ધાંતો તમે સમજી શકશો?

નિકલંક : જરૂર મહારાજ! આ મારા મોટાભાઈ તો મહા બુદ્ધિમાન અને એકપાઠી છે, —માત્ર એક વખત સાંભળવાથી તેને બધું યાદ રહી જાય છે.

અકલંક : અને મારા નાનાભાઈ પણ બહુ બુદ્ધિમાન છે, માત્ર બે વખત સાંભળવાથી તેને બધું યાદ રહી જાય છે.

ગુરુ : ભલે ખુશીથી અહીં રહીને ભણો, પરંતુ યાદ રાખજો કે કદી પણ જૈનધર્મનો પક્ષ કરશો તો ફાંસી આપવામાં આવશે—એવો આ વિદ્યાલયનો નિયમ છે.

અકલંક : ભલે ગુરુજી! અમે આપના નિયમનું પાલન કરશું.

ગુરુ : જાઓ, વર્ગમાં બેસો.

(વર્ગમાં જઈને બેસે છે ને બધાની સાથે બોલે છે)

બુદ્ધં શરણં ગચ્છામિ ।

ધમ્મં શરણં ગચ્છામિ ।

સંઘં શરણં ગચ્છામિ ।

ગુરુ : સાંભળો, વિદ્યાર્થીઓ! આજે હું તમને જૈનધર્મનું પ્રકરણ સમજાવું, અને તેમાં શું ભૂલ છે તે બતાવું. આપણા બૌદ્ધધર્મના હિસાબે આ જગતમાં બધું સર્વથા ક્ષણભંગુર

અનિત્ય જ છે; પરંતુ જૈનો વસ્તુને નિત્ય માને છે અને તેને વળી અનિત્ય માને છે. જુઓ, તેમના આ શાસ્ત્રમાં લખે છે કે જીવઃ અસ્તિ, જીવઃ નાસ્તિ; એટલે કે જીવ છે, જીવ નથી.

(૧) વિદ્યાર્થી : આમ કહેવાનું શું કારણ?

ગુરુ : કારણ બીજું શું હોય?—અજ્ઞાન!

(૨) વિદ્યાર્થી : પણ ગુરુજી! ‘જીવ છે’ એમ કહે છે અને વળી સાથે જ ‘જીવ નથી’ એમ પણ કહે છે,—આવી સીધેસીધી મોટી ભૂલ જૈનો કેમ કરે? જૈનો તો બુદ્ધિવાળા ગણાય છે. તો જીવઃ અસ્તિ, જીવઃ નાસ્તિ; એમ કહેવામાં તેમની કાંઈ અપેક્ષા તો નહિ હોય ને? કે પછી આપણને ભ્રમમાં નાખવા માટે તો એમ નહિ કહ્યું હોય ને?

(૩) વિદ્યાર્થી : મહારાજ! ‘જીવઃ અસ્તિ, જીવઃ નાસ્તિ’નો અર્થ શું?

ગુરુ (ગુસ્સે થઈને) : જીવઃ અસ્તિ એટલે જીવ છે, અને જીવઃ નાસ્તિ એટલે જીવ નથી.

(૪) વિદ્યાર્થી : જીવ છે અને જીવ નથી—એટલે શું?

ગુરુ (બીજાઈને) : માથાકૂટ મૂકો! અત્યારે મારું માથું દુઃખે છે. કાલે સમજાવીશ.

(ગુરુ લમણે હાથ દઈને વર્ગમાંથી ચાલ્યા જાય છે, વિદ્યાર્થીઓ પણ એક પછી એક જાય છે. છેલ્લે છેલ્લે માત્ર અકલંક અને નિકલંક રહે છે.)

અકલંક : ભાઈ! ગુરુ શા માટે ભાગી ગયા તેની તને ખબર પડી?

નિકલંક : હા, તેમનું માથું દુઃખતું હતું.

અકલંક : નહિ, નહિ; માથું દુઃખવાનું તો બહાનું હતું; ખરેખર તો જૈન સિદ્ધાંતનો અર્થ પોતે સમજી શકતા ન હતા તેથી મૂંઝાઈને તેઓ ચાલ્યા ગયા છે. આમ આવ, તને એની ભૂલ સમજાવું.

(બંને ગુરુના ટેબલ પાસે જઈને પુસ્તક જુએ છે.)

અકલંક : જો વાંચ, આ શું લખ્યું છે ?

નિકલંક : જીવઃ અસ્તિ, જીવઃ નાસ્તિ। ભાઈ! આમાં 'સ્યાત્' શબ્દ તો રહી ગયો છે!

અકલંક : શાબાશ! અહીં 'સ્યાત્' શબ્દ નહિ હોવાને કારણે ગુરુ જ મૂંઝાતા હતા અને તેથી જ માથું દુઃખવાનું બહાનું કાઢીને તેઓ ચાલ્યા ગયા છે.

નિકલંક : તો ભાઈ! ચાલો આપણે અહીં સ્યાત્ શબ્દ ઉમેરીને તેમનું માથું મટાડી દઈએ.

અકલંક : હા, ચાલો તેમ કરીએ. પરંતુ આ વાત ખૂબ જ ગુપ્ત રાખજે. જો આપણે પકડાશું તો જાનનું જોખમ છે.

(પુસ્તકમાં શબ્દ લખીને ગૂપ્તરૂપે ચાલ્યા જાય છે. થોડી વાર પછી પાઠશાળાનો ઘંટ વાગે છે, વિદ્યાર્થીઓ આવે છે. પાછળથી ગુરુ આવે છે. વિદ્યાર્થીઓ માન આપે છે. પછી બધા ભેગા થઈને ગોખે છે—)

ગુરુ : ચાલો શિષ્યો! તમને હવે કાલનું જૈનધર્મનું બાકીનું પ્રકરણ શીખવું.

અકલંક : ગુરુજી! આજે આપનું માથું તો નથી દુઃખતું ને?

ગુરુ : ના, આજે તો ઠીક છે.

(ગુરુ પુસ્તક ઉઘાડીને વાંચે છે :) જીવઃ અસ્તિ, જીવઃ નાસ્તિ। (પછી ચમકીને ફરીથી વાંચે છે—) અરે! આમાં 'સ્યાત્' શબ્દ લખેલો છે. જીવઃ સ્યાત્ અસ્તિ, જીવઃ સ્યાત્ નાસ્તિ।

શિષ્ય : સ્યાત્ એટલે શું ગુરુજી!

ગુરુ : જીવઃ સ્યાત્ અસ્તિ એટલે કે જીવ કોઈ પ્રકારે અસ્તિરૂપે છે અને જીવઃ સ્યાત્ નાસ્તિ। એટલે કે જીવ કોઈ પ્રકારે નાસ્તિરૂપે છે.

(૨) શિષ્ય : વાહ, આજે તો ચોખ્ખો અર્થ સમજાઈ ગયો!

ગુરુ : સાચી વાત છે; કાલે સ્યાત્ શબ્દ રહી જતો હતો તેથી અર્થમાં ગરબડ થતી હતી, પરંતુ હવે તો સ્યાત્ શબ્દ આવી જવાથી અર્થ બરાબર સમજાઈ જાય છે. જૈનો કહે છે કે જીવ સ્યાત્ નિત્ય છે અને સ્યાત્ અનિત્ય છે. આ રીતે એક જ વસ્તુને તેઓ નિત્ય તેમ જ અનિત્ય કહે છે. સમજ્યા ને બધા?

શિષ્ય (ડોકું ધુણાવી) : જી હા....જી હા....

(ઘંટ વાગે છે; બધા શિષ્યો જાય છે; ગુરુ મહારાજ એકલા વિચારમગ્ન બેઠા છે.)

ગુરુ : અરે! ગજબ થઈ! આ પુસ્તકમાં સ્યાત્ શબ્દ આવ્યો ક્યાંથી? (પુસ્તક ઉપર હાથ પછાડીને—) જરૂર કોઈ જૈનનું જ આ કામ છે. હું પણ જે શબ્દ ન સમજી શક્યો અને જેનો મેળ મેળવવા માટે મહેનત કરતાં મારું માથું દુઃખી ગયું તો પણ હું જેની સંધી ન મેળવી શક્યો, તે સંધી માત્ર એક સ્યાત્ શબ્દ ઉમેરીને કોઈ જૈન વિદ્યાર્થીએ મેળવી દીધી છે. જરૂર એ કોઈ ભારે બુદ્ધિમાન છે; એના સિવાય બીજાનું આ કામ હોઈ જ ન શકે. જરૂર આ વિદ્યાલયમાં કપટથી બૌદ્ધનો વેષ ધારણ કરીને કોઈ જૈન ઘૂસી ગયેલ છે. પરંતુ....વાંધો નહિ....હું કોઈ પણ ઉપાયે તેને પકડીને ફાંસીને માંચડે ચડાવીશ.

જમાદાર....ઓ....જમાદાર!

જમાદાર : જી સાહેબ!

ગુરુ : જાઓ, અત્યારે ને અત્યારે ઈન્સ્પેક્ટરને બોલાવી લાવો.

ઈન્સ્પેક્ટર : નમસ્તે મહારાજ! ફરમાવો, આ સેવકને શી આજ્ઞા છે?

ગુરુ : જુઓ, આપણા વિદ્યાલયમાં ચોરી છુપીથી કોઈ જૈન ઘૂસી ગયેલ છે, તેને કોઈ પણ ઉપાયે આપણે પકડવાનો છે.

ઇન્સ્પેક્ટર : પણ સ્વામીજી! આપણે તેને કઈ રીતે ઓળખીશું?

ગુરુ : તેને માટે મેં એકબે યુક્તિઓ વિચારી રાખી છે; અને તમે પણ તેને પકડવાની તજવીજમાં રહેજો.

ઇન્સ્પેક્ટર : જેવી આજ્ઞા.

(ઇન્સ્પેક્ટર જાય છે....દ્રશ્ય બદલાય છે....વિદ્યાર્થીઓ વર્ગમાં બેઠા બેઠા ગોખી રહ્યા છે—)

ગુરુજી (વેગપૂર્વક આવીને ગુસ્સાથી કહે છે) : ચૂપ કરો....સાંભળો! કાલે આ પુસ્તકમાં જૈનધર્મના પ્રકરણમાં સ્યાત્ શબ્દ ન હતો અને પાછળથી કોઈકે લખ્યો છે. બોલી જાઓ...એ શબ્દ કોણે લખ્યો છે? (બધા વિદ્યાર્થીઓ ભયથી ગુપચુપ બની જાય છે.)

ગુરુ (ઉગ્રતાથી) : બોલો, કેમ કોઈ બોલતું નથી?

બધા વિદ્યાર્થીઓ એક સાથે : ગુરુજી અમે કાંઈ જાણતા નથી.

ગુરુ : એ શબ્દ તમારામાંથી જ કોઈકે લખ્યો છે. જેણે લખ્યો હોય તે સીધી રીતે માની જાવ....નહિતર હું કડક શિક્ષા કરીશ.

(કોઈ બોલતું નથી; થોડી વારે પહેલા વિદ્યાર્થી તરફ જોઈને ગુરુ પૂછે છે—)

ગુરુ : બોલ, તેં આ લખ્યું છે?

વિદ્યાર્થી : જી ના; મેં નથી લખ્યું, અને કોણે લખ્યું છે તે પણ હું જાણતો નથી.

ગુરુ : (બીજા વિદ્યાર્થી પ્રત્યે) : બોલ, તેં લખ્યું છે?

વિદ્યાર્થી : જી....ના.

(એ પ્રમાણે બાકીના બધા વિદ્યાર્થીને પૂછે છે; બધા વિદ્યાર્થી 'જી....ના' એમ કહે છે. છેવટે અકલંકને પૂછે છે—)

ગુરુ : બોલ, અકલંક! તેં આ લખ્યું છે?

અકલંક : જી....ના; મેં નથી લખ્યું, અને કોણે લખ્યું છે તે પણ હું જાણતો નથી.

ગુરુ (ગુસ્સે થઈને) હું જાણું છું કે કોઈક જૈન વિદ્યાર્થી અહીં ગુપ્તપણે ઘૂસી ગયેલ છે....પણ હું તેને પકડીને જ જંપીશ. મંત્રીજી! અહીં આવો.

મંત્રી : જી મહારાજ!

ગુરુ : જાઓ, અંદરના ભાગમાં રસતા વચ્ચે એક જૈનમૂર્તિ ગોઠવો, અને આ દરેક વિદ્યાર્થીઓને એક પછી એક તે મૂર્તિને ઓળંગીને ચાલવાનું કહો. જે વિદ્યાર્થી તે મૂર્તિનું ઉલ્લંઘન ન કરે તેને પકડીને મારી પાસે હાજર કરો. જે ખરો જૈન હશે તે તેની મૂર્તિનું ઉલ્લંઘન નહિ કરે.

મંત્રી : જેવી આજ્ઞા.

(મંત્રી અંદર જઈ થોડી વારે પાછો આવે છે.)

મંત્રી : મહારાજ! આપની આજ્ઞા અનુસાર મૂર્તિ ગોઠવી દીધી છે, હવે એક પછી એક વિદ્યાર્થીને મોકલો અને આપ પણ જોવા પધારો.

ગુરુ : હા....ચાલો; વિદ્યાર્થીઓ! તમે પણ એક પછી એક અંદર આવો અને જૈનમૂર્તિને ઉલ્લંઘન કરીએ ચાલો.

(ગુરુ અંદર જાય છે; પાછળથી એક પછી એક શિષ્ય જાય છે; છેવટે અકલંક અને નિકલંક બે જ બાકી રહે છે.)

નિકલંક (ગદ્ગદ થઈને) : ભાઈ! આપણા માથે મોટું ધર્મસંકટ આવી પડ્યું. હવે આપણે શું કરશું? જિનેન્દ્ર ભગવાન આપણા ઈષ્ટદેવ, —તેમની પ્રતિમાનું ઉલ્લંઘન આપણાથી કેમ થઈ શકે? પ્રાણ જાય તોપણ એમ ન જ બની શકે. અને જો તેમ નથી કરતાં તો હમણાં જ આપણે બૌદ્ધગુરુના હાથે પકડાઈને

મૃત્યુ પામવાના અને જૈનશાસનની સેવા માટેની આપણી ભાવના અધૂરી જ રહેવાની. વળી અત્યારે વિશેષ વિચાર કરવાનો પણ ટાઈમ નથી, કેમકે હમણાં જ મૂર્તિને ઉલ્લંઘન કરવાનો આપણો વારો આવશે.

અકલંક (નિકલંકના વાંસા ઉપર હાથ મૂકીને) : બંધુ! પ્રાણ જાય તોપણ આપણા ઈષ્ટદેવ જિનેન્દ્ર ભગવાનનો અવિનય ન કરવાની તારી ભાવના જોઈને મને ઘણો આનંદ થાય છે. તારી એ ભાવનામાં અડગ રહેજે. જિનેન્દ્ર ભગવાન આપણા જીવનના સાથીદાર છે.

નિકલંક : પણ ભાઈ, મને ચિંતા થાય છે કે હવે આપણું શું થશે! તમે ઉત્પાદક બુદ્ધિવાળા છો, તો અત્યારે કાંઈક યુક્તિ શોધી કાઢો.

અકલંક (જરા વાર વિચાર કરી) : ભાઈ! તું નિશ્ચિંત રહે. મને ઉપાય સૂઝી ગયો છે. (ગળામાંથી જનોઈ કાઢીને) જો આ જનોઈ! જ્યારે આપણો વારો આવે ત્યારે એ મૂર્તિપર આ જનોઈ નાંખીને તેને પરિગ્રહવાળી કલ્પી લેજે, એટલે એ મૂર્તિ જૈનમૂર્તિ મટી જશે અને પછી આપણે નિ:શંકપણે તેને ઓળંગીના ચાલ્યા જશું.

નિકલંક : બહુ સારું. ભાઈ! ધન્ય છે આપની બુદ્ધિને. (અંદરથી સાદ પડે છે : અકુ—નિકુ! ઓ અકુ—નિકુ....)

અકલંક : ચાલો ભાઈ, આપણો વારો આવ્યો.

(બંને અંદર જાય છે. થોડી વારે અંદરનો પડદો ઊઘડે છે, ત્યાં એક મૂર્તિ અગર ચિત્ર પર જનોઈ પડેલી દેખાય છે. તરત પડદો પડે છે....થોડી વારે પડદો ઊઘડે છે ને બૌદ્ધગુરુ તથા મંત્રી ચિંતામગ્ન બેઠેલા દેખાય છે.)

મંત્રી : મહારાજ! દરેકે દરેક વિદ્યાર્થી મૂર્તિને ઓળંગીને ચાલ્યા ગયા,

માટે આમાં તો કોઈ જૈન હોય એમ લાગતું નથી.

ગુરુ : નહિ, મંત્રીજી! સંભવ છે કે આમાં પકડાઈ જવાની બીકે પણ તે જૈનવિદ્યાર્થી મૂર્તિને ઓળંગી ગયો હોય. તેથી આજ રાત્રે હું એક નવી પરીક્ષા કરવા માગું છું. અને તેમાં જે જૈન હશે તે જરૂર પકડાઈ જશે.

મંત્રી : એવી કઈ યુક્તિ છે, ગુરુજી!

ગુરુ : સાંભળો મંત્રીજી! માણસ જ્યારે ભર ઊંઘમાંથી ઝબકીને જાગે છે ત્યારે તેના મુખમાંથી કુદરતી રીતે પોતાના ઈષ્ટદેવનું જ નામ નીકળે છે; તેથી મેં એવી યોજના કરી છે કે આજ રાત્રે દરેક વિદ્યાર્થીની પથારી પાસે ગુપ્તપણે એક એક ચોકીદાર ગોઠવવો, અને બધા વિદ્યાર્થીઓ જ્યારે ભરઊંઘમાં હોય ત્યારે એક ભયંકર કોલાહલ કરવો. એમ થતાં બધા વિદ્યાર્થીઓ ઝબકીને જાગી ઊઠશે અને સૌ ઈષ્ટદેવનું નામ બોલવા લાગશે. તેમાં બૌદ્ધ વિદ્યાર્થીઓ તો બુદ્ધભગવાનનું નામ બોલશે, પરંતુ જે વિદ્યાર્થી જૈન હશે તે બુદ્ધ ભગવાનનું નામ નહિ બોલે પણ તેના ઈષ્ટદેવ અરિહંતનું નામ બોલશે, એટલે તે પકડાઈ જશે. માટે આ સંબંધી બધી વ્યવસ્થા તમે ગુપ્તપણે કરી લેજો.

મંત્રી : જેવી આજ્ઞા....મહારાજ!

(મંત્રી જાય છે. પડદો પડે છે.)

દ્રશ્ય પાંચમું

(બે ખાટલા પાથરેલા છે, અકલંક-નિકલંક બેઠા છે ને વાતચીત કરે છે.)

નિકલંક : ભાઈ! આપણી યુક્તિ તો બરાબર પાર પડી, પરંતુ હવે આપણે ખૂબ જ સાવચેતીથી રહેવું પડશે. કેમકે બૌદ્ધગુરુને જૈનોની ગંધ આવી ગઈ છે, એટલે તેને પકડવા તે આકાશ-પાતાળ એક કરશે.

અકલંક : બંધુ! જૈનશાસનના પુણ્ય હજી તપે છે. જિનેશ્વર દેવના પ્રતાપે કાંઈ જ વાંધો નહિ આવે. ચાલો, હવે આપણે મનમાં-મનમાં શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનની સ્તુતિ કરીને પછી સૂઈ જઈએ.

(બંને હાથ જોડીને થોડી વાર સ્તુતિ કરે છે, પછી સૂઈ જાય છે. અંધારું થાય છે....નસકોરા બોલે છે....કાળા વેશે એક ગુપ્તચર આવીને ગૂપ્તરૂપ તેની પથારી પાસે બેસી જાય છે. થોડી વારમાં અચાનક ધડાકા ભડાકા ને જોરદાર કોલાહલ થાય છે. પડદામાંથી વિદ્યાર્થીઓનો ટેકારો સંભળાય છે. અકલંક-નિકલંક પણ ઝબકીને જાગી જાય છે....ને “અરિહંત....અરિહંત” ....એમ બોલવા લાગે છે.)

નિકલંક : શું થયું ભાઈ! એકાએક આ શું થયું?

ગુપ્તચર : દુષ્ટો! તમે અરિહંતનું નામ બોલ્યા તેથી હું સમજી ગયો છું કે તમે જૈન જ છો. ચાલો, બૌદ્ધ ગુરુ પાસે....એટલે એ તમારી ખબર લેશે.

(બંનેને પકડીને લઈ જાય છે.)

(બૌદ્ધગુરુ બેઠા છે, ત્યાં ગુપ્તચર અકલંક-નિકલંકને લઈને આવે છે.)

ગુપ્તચર : મહારાજ! જ્યારે કોલાહલ થયો ત્યારે આ બંને વિદ્યાર્થીઓ અરિહંતનું નામ લેતા હતા; તેથી હું તેમને આપની પાસે લાવ્યો છું.

ગુરુ (હસીને) : વાહ, અકલંક—નિકલંક! તમે ભણવામાં તો બહુ ચાલાક હતા, સાચું બોલી જાઓ—તમે કોણ છો? તમે જૈન છો?

અકલંક : મહારાજ! આપની વાત સાચી છે; હવે જ્યારે ભેદ ખૂલી ગયો છે ત્યારે અમારે પણ કાંઈ છુપાવવાનું નથી. અમે જૈન જ છીએ. અને અરિહંતદેવના પરમ ભક્ત છીએ.

ગુરુ : જુઓ બાળકો, જે થઈ ગયું તે થઈ ગયું, હજી પણ તમને બચવાની એક તક આપું છું. જો તમે જૈન ધર્મ છોડીને બૌદ્ધધર્મ અંગીકાર કરવા તૈયાર હો તો હું તમને છોડી મૂકું. નહિતર તમને દેહાંત દંડની શિક્ષા થશે.

નિકલંક : દેહ જાય તો ભલે જાય, પરંતુ અમે અમારા વહાલા જૈનધર્મને કદી પણ છોડશું નહીં. જૈનધર્મ અમને પ્રાણથી પણ પ્યારો છે—

શિર જાવ તો જાવે....પણ જૈનધર્મ નહીં જાવે....

વિશ્વના કોઈ પણ ભયથી ડરીને અમે અમારા જૈનધર્મને છોડવાના નથી. જૈનધર્મને ખાતર આ પ્રાણ જાય કે રહે—તેની અમને દરકાર નથી.

ગુરુ : ઠીક છે, જાવ ગુપ્તચર....અત્યારે તો આ બંનેને જેલમાં પુરી દો. અને આખી રાત ત્યાં સખત ચોકીપહેરો રાખજો. સવાર પડતાં જ રાજાની આજ્ઞા લઈને તેમને ફાંસીએ લટકાવી દેશું. (ગુપ્તચર બંનેને લઈ જાય છે ને જેલમાં પૂરે છે. જેલમાં, અંધારામાં બંને ભાઈઓ વાતચીત કરે છે, બહાર પહેરેગીરો બેઠા છે.)

નિકલંક : મોટાભાઈ! આપણે બહુ આકરી કસોટીમાં મુકાઈ ગયા, હવે આમાંથી છૂટવું બહુ મુશ્કેલ છે.

અકલંક : ધૈર્ય રાખ....બંધુ! ધૈર્ય રાખ....જિનેન્દ્રભગવાન જીવનમાં આપણા સાથીદાર છે. જૈનશાસનનો પ્રભાવ હજી તપી રહ્યો છે, તેથી જરૂર કુદરત આપણને મદદ કરશે.

નિકલંક : અહો, મોટાભાઈ! આવા કટોકટીના પ્રસંગમાં પણ આવું મહાન ધૈર્ય રાખી શકો છો—એ ખરેખર આશ્ચર્યની વાત છે.

અકલંક : બંધુ, જૈનશાસનનો એવો જ કોઈ અચિંત્ય મહિમા છે કે સુખમાં કે દુઃખમાં—સર્વ પ્રસંગમાં તે જીવને શરણભૂત છે.

નિકલંક : અહા! જૈનશાસનની ખાતર આપણે આપણું જીવન સમર્પણ કર્યું, જૈનશાસનને ખાતર ઘરબાર છોડીને અહીં આવ્યા, જૈનશાસનને ખાતર જાનનું જોખમ ખેડીને ગુપ્તપણે અહીં અભ્યાસ કર્યો....ને હવે....જૈનશાસનની સેવાની આપણા જીવનની ભાવના શું અધૂરી રહેશે!!

અકલંક : બંધુ! હવે એ ખેદ ભૂલી જાઓ....હવે તો બસ, અંતરની આરાધનાને યાદ કરો....અને એવી સમાધિની ભાવના ભાવો કે, જો કદાચિત્ આ ઉપદ્રવના પ્રસંગમાં જ આપણું મૃત્યુ થઈ જાય તો આપણે અન્નપાણીનો ત્યાગ છે....અને જો આ સંકટમાંથી આપણે છૂટીએ તો આપણું સમસ્ત જીવન જૈનધર્મની સેવામાં અર્પણ છે.

નિકલંક : હા બંધુ! આપની વાત ઉત્તમ છે....હું પણ એ જ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે જ્યાં સુધી આ સંકટમાંથી પાર ન ઉતરીએ ત્યાં સુધી આહારપાણીનો ત્યાગ છે, અને જો આમાંથી છૂટીએ તો બાકીનું જીવન જૈનધર્મની સેવામાં સમર્પણ છે.

(૧) પહેરેગીર : અરે! આ કલૈયાકુંવર જેવા ધર્મના પ્રેમી બે બાળકો

કેવા હેતાળ છે! આવા નિર્દોષ કુમારના સવારમાં પ્રાણ હણાઈ
જશે....અરેરે! કુદરત કેવી છે!!

(૨) પહેરેગીર : ભૈયા, હમં ભી બહુત દુઃખ હોતા હૈ....લેકિન હમ
ઈસમં ક્યા કર સકે?

નિકલંક : ભાઈ, મને એક સ્તુતિ બોલવાનું મન થાય છે.

અકલંક : બોલ ભાઈ, ખુશીથી બોલ! હું પણ તેમાં સાથ પુરાવીશ.

(બહુ જ વૈરાગ્યથી સ્તુતિ બોલે છે)

મારા ધર્મ સેવાનાં કોડ....પ્રભુજી! પૂરા કરજો આજ....કે મારાં

મારા ભવનાં બંધન છોડ....આશ પૂરી કરજો નાથ....કે મારાં

શાસન સેવાની પ્રીતડી જાગી;

ભવઉદ્ધારક વીણા વાગી;

ફરકે જૈન-ધરમનો ધ્વજ

અવસર એવો દેજો નાથ....કે....મારાં

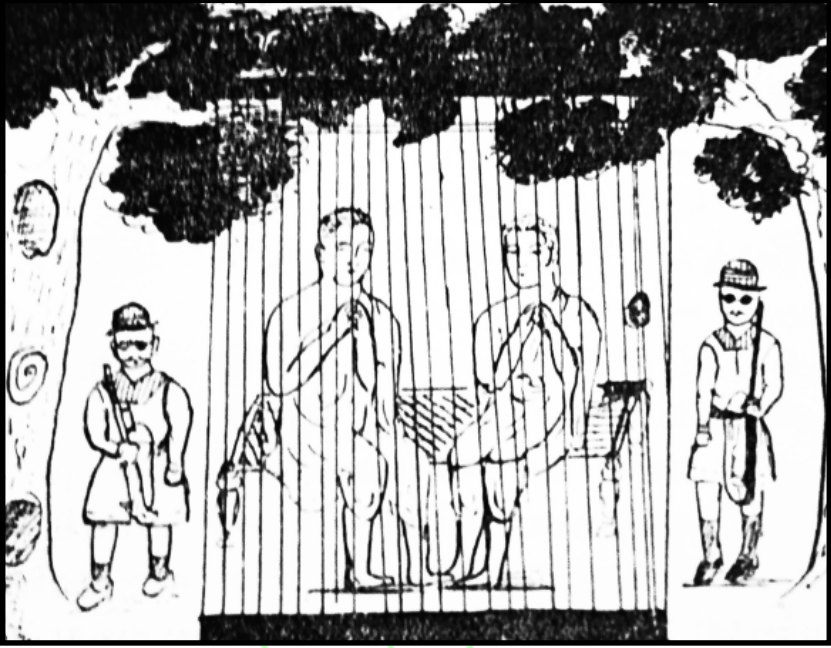
અવર મિથ્યાત્વી ધર્મ તજ્યા મેં,

અનેકાન્તના પાઠ ભણ્યા મેં;

ગાજે જૈન-ધરમના નાદ

આશા પૂરી કરજો નાથ....કે મારાં

અક્લંક : ભાઈ, ધર્મસેવાની તારી ભાવના સાંભળીને મને આનંદ થયો....મને પણ એક ભાવના સ્ફૂરી છે; એ ભાવના દિનરાત નિરંતર ભાવવા જેવી છે—સાંભળ—

દિનરાત મેરે સ્વામી.... મૈં ભાવના યે ભાવું;
દેહ—અંત કે સમયમેં....તુમકો ન ભૂલ જાઉં.... દિનરાત૦
શત્રુ અગર કો હોવે સંતુષ્ટ ઉનકો કરદું,
સમતાકા ભાવ ધરકે સબસે ક્ષમા કરાઉં.... દિનરાત૦
ત્યાગું આહાર પાની ઔષધ વિચાર અવસર,
તૂટે નિયમ ન કોઈ દેઢતા હૃદયમેં ધારું.... દિનરાત૦
જાગે નહિ કષાયેં નહિ વેદના સતાવે;
તુમસે હી લો લગી હો, દુર્ધ્યાનકો હટાઉં.... દિનરાત૦

આત્મસ્વરૂપકા ચિંતન આરાધના વિચારું;
 અરહંત-સિદ્ધ-સાધુ રટના યહી લગાઉં.... દિનરાત૦
 ધર્માત્મા નિકટ હો ચરયા ધરમ સુનાવે;
 વો સાવધાન રક્ષે ગાફલ ન હોને દેવે.... દિનરાત૦
 જીનેકી હો ન વાંછા મરનેકી હો ન ખ્વાહિશ;
 પરિવાર મિત્ર જનસે મેં મોહકો ભગાઉં.... દિનરાત૦
 ભોગ્યા જો ભોગ પહલે ઉનકા ન હોવે સુમરન;
 મેં રાજસંપદા યા પદ ઈન્દ્રકા ન ચાહું.... દિનરાત૦
 સમ્યક્ત્વ કા હો પાલન હો અંતમેં સમાધિ;
 શિવરામ પ્રાર્થના યહ જીવન સફલ બનાઉં.... દિનરાત૦

(ગાયન સાંભળતાં સાંભળતાં પહેરેગીરો ડોલે છે....ને પછી ઘસઘસાટ
 ઊંઘી જાય છે....નસકોરાં બોલે છે.)

નિકલંક : ભાઈ, ચાલો....દુઃખમાં પરમ શરણભૂત અને આનંદના
 નિધાન એવા ચૈતન્યસ્વરૂપનું ચિંતન કરીએ.

અકલંક : હા ચાલો....ઘણું જ ઉત્તમ! જીવનમાં એ જ ખરું કરવા
 જેવું છે.
 (બંને ભાઈઓ આત્મસ્વરૂપનું ચિંતન કરે છે.)

(નિરવ શાંતિ....પહેરેગીરોના ઊંઘવાનો અવાજ.)

અકલંક (નિકલંકનો હાથ પકડીને) : નિકુ....નિકુ! ચાલ ઊઠ જલ્દી
 કર....જો આ પહેરેગીરો ભર ઊંઘમાં પડ્યા છે....આપણે આ
 જેલ ટપીને ઝડપથી નાસી જઈએ.

(બંને જેલ ઠેકીને નાસી જાય છે : પહેલાં અકલંક જેલ કુદી જાય છે
 ને પછી નિકલંકને હાથનો ટેકો આપીને બહાર કાઢે છે....એકબીજા
 સાથે હાથ મિલાવીને બંને ભાઈઓ દોડતા ભાગે છે. પડદો પડે
 છે....દ્રશ્ય બદલાય છે.)

બોદ્ધગુરુ : પહેરેગીરો! જાઓ....અકલંક—નિકલંકને જેલમાંથી અહીં લઈ આવો.

પહેરેગીરો : જેવી આજ્ઞા!

(પહેરેગીરો જાય છે....ને હાંફળા—ફાંફળા પાછા આવીને કહે છે :)

મહારાજ! મહારાજ! એ તો બંને જેલમાંથી છટકીને નાસી છૂટ્યા છે....

બોદ્ધગુરુ : હેં! શું કહો છો! શું એ નાસી છૂટ્યા? ગજબ થઈ! સિપાઈઓ જાવ, એ બંનેને જલદી પકડી પાડો. જો એ નહિ પકડાય તો બૌદ્ધધર્મને મોટું નુકશાન પહોંચાડશે. હું જાણું છું કે એકલા અકલંકમાં જ એવી તાકાત છે કે મોટા મોટા સેંકડો વિદ્વાનોને તે હરાવી શકે તેમ છે. માટે ચારે તરફ સૈનિકોને દોડાવો અને ગમે તેમ કરીને એને પકડી પાડો....જો જીવતા ન પકડાય તો ઠાર કરી નાખજો....જાઓ....જલદી જાઓ....
(અનેક સૈનિકો ધમાધમ કરતા જાય છે....પડદો પડે છે....દ્રશ્ય બદલાય છે....)

(અકલંક—નિકલંક દોડતા ભાગી રહ્યા છે....)

અકલંક : ચાલ નિકલંક, જલદી ચાલ! જેમ બને તેમ વધારે દૂર નીકળી જઈએ.

નિકલંક : ભાઈ, જૈનધર્મનો પ્રભાવ છે કે આપણે જીવતા રહ્યા.

(પડદામાંથી ધમાધમનો અવાજ આવે છે.)

અકલંક : ભાઈ, જો....દૂરદૂર બૌદ્ધના સૈનિકો આપણને પકડવા માટે આવી રહ્યા છે....તેઓ ખૂબ ઉશ્કેરાયેલા હશે....અને ઝનુનમાં આવી ગયા હશે, એટલે આપણને છોડશે નહીં....આ વખતે બચવું મુશ્કેલ છે.

નિકલંક : ભાઈ, એમ કરો....આપ જલદી નાસવા માંડો, અને હું અહીં ઊભો ઊભો તેમને રોકી રાખીશ.

અકલંક : અરે બંધુ! શું આવા સંકટમાં તને છોડીને હું એકલો ચાલ્યો જાઉં?

નિકલંક : ભાઈ, મારા કરતાં તમે ઘણા હોશિયાર છો....જૈનશાસનની સેવા મારા કરતાં તમે વધારે કરી શકશો. ....એટલે, તમારા જીવનની ખાતર નહિ પરંતુ જૈનશાસનની સેવાની ખાતર પણ તમે જલદી ભાગો. મારી ચિંતા છોડો. અત્યારે એક એક સેકન્ડ કિંમતી છે.

(ધમાધમ....અને પકડો પકડો....ના અવાજ આવે છે.)

અકલંક : પણ બંધુ! તું મારો નાનો ભાઈ! તને મૃત્યુના મુખમાં એકલો મૂકીને જતાં મારા પગ કેમ ઉપડશે?

નિકલંક : બંધુ! તમને પગે પડીને ફરીથી વિનવું છું કે અત્યારે મારા જીવનનો નહિ, —પરંતુ જૈનશાસનની રક્ષાનો વિચાર કરો....જૈનશાસનની રક્ષા ખાતર કદાચ મારા જીવનનું ‘બલિદાન’ દેવાશે તો હું મારા જીવનને સફળ માનીશ....ભાઈ! મારું અને તમારું બંનેનું જીવન જૈનશાસનને માટે જ અર્પાએલું છે....માટે એક પળનો પણ વિલંબ કર્યા વગર જિનેન્દ્ર ભગવાનનું નામ લઈને ઝડપથી નાસી જાઓ....જુઓ....દૂર પેલું સરોવર દેખાય છે ત્યાં જઈને કમળના પાન નીચે ધૂપાઈ જાઓ અને જીવનમાં જૈનશાસનની વિજયધજા ફરકાવજો....જાઓ....ભાઈ....જલદી જાઓ....

અકલંક (ગદ્ગદ થઈને) : બંધુ....એના કરતાં તું નાસી જા....અને હું અહીં ઊભો રહીને સૈનિકોને રોકી રાખીશ.

નિકલંક : (ગળગળો થઈને) : ભાઈ, —ભાઈ! હવે એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર જલદી નાસવા માંડો....જૈનશાસનની ખાતર,

હવે એક પણ પણ ગુમાવ્યા વગર તમે જલદી ભાગો....અત્યારે મારા કે તમારા જીવનનો સવાલ નથી, અત્યારે તો જૈનશાસનની રક્ષાનો સવાલ છે....વિલંબ કરશો તો આપણે બંને સપડાઈ જશું....માટે તમે જલદી જાઓ....જૈનશાસનની પ્રભાવના જેટલી આપ કરી શકશો તેટલી હું નહિ કરી શકું....માટે જૈનશાસનની સેવા ખાતર આપ આપનું જીવન બચાવો...જાઓ...ભાઈ....જલદી જાઓ.
(પડદામાંથી પોલીસનો અવાજ : એ...જાય...પકડો...પકડો.)

અકલંક (ખૂબ જ ગળગળા અવાજે) : બંધુ....બંધુ! તું જૈનધર્મનો પરમ ભક્ત છે. નિરૂપાયે અત્યારે જૈનધર્મને ખાતર તને એકલો મુકીને મારે જવું પડે છે....ભાઈ, જિનેન્દ્ર ભગવાન તારું કલ્યાણ કરો....(બંને ભાઈઓ ખૂબ જ લાગણીપૂર્વક એકબીજાને ભેટે છે.)

સિપાઈઓ : પકડો...બંનેને પકડી લ્યો....ન પકડાય તો ઠાર કરો....

નિકલંક : જાઓ ભાઈ....જલદી કરો....

(અકલંક નાસવા માંડે છે....સરોવરમાં સંતાઈ જાય છે.)

(નિકલંકની પાછળ સૈનિકો ધમાધમ કરતાં દોડી રહ્યા છે. બધાય અંદર જાય છે. નિકલંક નાસતો નાસતો ફરીને રંગભૂમિ ઉપર આવે છે....ત્યાં સામેથી એક ધોબી આવે છે.)

ઘોબી : અરે, બાપા! ક્યું ભાગતે હો?

નિકલંક (હાંફતાં) : અરે....પીછે લશકર મારનેકું આ રહ્યા છે.

ઘોબી : હેં! ચલો....ભાગો....ભાગો.

(સૈનિકો મારો....મારો કરતાં આવે છે.)

ઘોબી : અરે ભૈયા! મુઝે ભી સાથ મેં લે ચલ....યે લશકર મુઝે માર ડાલેગા!

નિકલંક : ડરો મત! ચલો મેરી સાથ! મેં આપકો એક મંત્ર દેતા હૂં....અગર સિપાહી આપકો માર ડાલે તો “અરિહંત—અરિહંત” એસા નામ જપા કરના....મરતે મરતે ભી યહ નામ નહીં છોડના....

ઘોબી : અચ્છા....બહુત અચ્છા!

(ધોબી ભાગતો જાય છે ને અરહંત અરહંત કરતો જાય છે.)

ધ....ડા....ક! ધ....ડા....ક....!!

(સૈનિકો નજીક આવીને બંનેને ઠાર કરે છે.)

નિકલંક : હા....! અરહંત....અરહંત....અ....ર....

(પ્રાણત્યાગ, બલિદાન)

સૈનિકો : ચાલો....આપણું કામ પૂરું થયું....આ બંને જીવતા પકડાય તેમ ન હતા....તેથી અહીં જ તેમને ઠાર કર્યા....ચાલો, હવે જલદી આ સમાચાર બૌદ્ધગુરુને પહોંચાડીએ.

(સૈનિકો જાય છે....નિરવ કરુણ શાંતિ છવાઈ જાય છે....નિકલંકનો મૃતદેહ ત્યાં પડ્યો છે....થોડીવારે અકલંક ધીરે ધીરે શિથિલ પગલે

આવે છે....અચાનક નિકલંકના દેહ ઉપર દૃષ્ટિ પડતાં જ—“હા!
નિકલંક....નિકલંક!! ભાઈ....ભાઈ!” એવા પોકારપૂર્વક તેને ભેટી પડે
છે. થોડીવાર ગંભીરતાથી તેની સામે જોઈ રહે છે. પછી ઘૂંટણભર
થઈને કહે છે : ઘણા જ વૈરાગ્ય અને કરુણભાવે બોલે છે....)

“અહા! જૈનધર્મની ખાતર મારા ભાઈએ હસતાં હસતાં પોતાના પ્રાણનું ‘બલિદાન’ કર્યું....પોતાના પ્રાણ કાઢીને એણે જૈનશાસનમાં નવા પ્રાણ પૂર્યા....બંધુ! જૈનશાસનની ખાતર આપેલું તારું બલિદાન નિષ્ફળ નહિ જાય....અહા, પ્રાણ કરતાં પણ જૈનધર્મને તેં પ્યારો ગણ્યો....આવો તારો જૈનધર્મ પ્રત્યેનો પ્રેમ....એ પરભવમાં ય તારું કલ્યાણ કરશે, અને તને આ સંસારસાગરથી પાર ઉતારશે.

બંધુ! તે તારા પ્રાણનું બલિદાન આપીને પણ મને બચાવ્યો....તો હવે જૈનધર્મના ઉદ્ધારનું આપણું કાર્ય હું જરૂર પાર પાડીશ....આ તારા બલિદાન પાસે હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે : જેણે તારા પ્રાણનું બલિદાન લીધું એવા બૌદ્ધધર્મને હરાવીને આખા ભારતભરમાં જૈનધર્મનો વિજયધ્વજ ફરકાવીશ....જ્યારે આખા ભારતમાં ગામે....ગામ અને ઘરેઘર જૈનધર્મનો ધ્વજ ફરકતો હું જોઈશ ત્યારે જ મારા આત્માને શાંતિ થશે.”

(અકલંકના આ ઉદ્દગારોને પ્રેક્ષકસભાએ તાલીઓના ગડગડાટથી વધાવ્યા....સાથે સાથે ‘બલિદાન’ના દૃશ્યથી અનેક શ્રોતાઓની આંખમાં કરુણરસના ઝળઝળીયા પણ આવી ગયા....પડદો ધીમે ધીમે બંધ થવા લાગ્યો....ને આ રીતે, “અકલંક—નિકલંક” નાટકમાં “બલિદાન” નામનો પહેલો અંક પૂરો થયો.)

અહલંક-નિહલંક (ભાગ બીજો)

પ.....ભા.....વ.....ના

મંગલ પ્રાર્થના

વંદન અમારાં પ્રભુજી તમને....
વંદન અમારાં ગુરુજી તમને.... વંદન.
વંદન અમારાં સિદ્ધ પ્રભુને....
વંદન અમારાં અરિહંતદેવને.... વંદન.
વંદન અમારાં સૌ મુનિરાજને
વંદન અમારાં ધર્મ-શાસ્ત્રોને.... વંદન.
વંદન અમારાં બધા જ્ઞાનીને....
વંદન અમારાં ચૈતન્ય દેવને.... વંદન.
વંદન અમારાં આત્મસ્વભાવને....
વંદન અમારાં આત્મ-ભગવાનને.... વંદન.

ઉ....પો....દ્....ધા....ત

આ સંવાદના પહેલા ભાગમાં અકલંક-નિકલંકની બાલ્યાવસ્થા, બ્રહ્મચર્ય-પ્રતિજ્ઞા, જૈનશાસનની સેવાની ધગશ, નાલંદાના બૌદ્ધવિદ્યાલયમાં અભ્યાસ, સ્વાત્ શબ્દ સુધારતાં પકડાઈ ગયા, પછી જ્વેલમાંથી નાસી છૂટ્યા....ને નાસતાં નાસતાં નિકલંકનું બલિદાન દેવાયું....એ દેશ્યોનું વર્ણન થયું.

હવે બીજા ભાગનું નામ છે-“પ્રભાવના”.

નિકલંકના બલિદાન પાસે અકલંકે, બૌદ્ધોને હરાવીને ભારતભરમાં જૈનધર્મનો વિજયઝંડો ફરકાવવાની જે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી તે કઈ રીતે પૂરી થાય છે અને જૈનધર્મની કેવી મહાન પ્રભાવના થાય છે, તેનું વર્ણન હવે આ બીજા ભાગમાં આવશે.

શરૂઆતમાં ઉજ્જૈન નગરીના રાજદરબારનું દેશ્ય છે. ઉજ્જૈનના મહારાજાને બે રાણીઓ, તેમાંથી એક જૈનધર્મની ભક્ત ને બીજી બૌદ્ધધર્મની ભક્ત; સંવાદમાં આ રાણીઓના પાત્ર દર્શાવવાનું મુશ્કેલ હોવાથી, આપણા સંવાદમાં બંને રાણીના પ્રતિનિધિ તરીકે તેમના પુત્રો જિનકુમાર અને બુદ્ધકુમાર-નાં પાત્રો રાખવામાં આવ્યા છે.

દ્રશ્ય પહેલું

(ઉજ્જૈનનગરીની રાજસભા ભરાણી છે, ચાર દરબારીઓ બેઠા છે.)

છડીદાર : સોનેકી છડી....ચાંદીકી છડી....મોતીયનકી માલ....
નેકનામદાર ઉજ્જૈન અધિપતિ મહારાજા પધારે છે....

(રાજા પ્રવેશ કરે છે, દરબારીઓ ઉભા થઈને માન આપે છે, રાજા સિંહાસન પર બેસે છે.)

રાજા : કેમ મંત્રીજી! શા સમાચાર છે?

મંત્રી : મહારાજા! હમણાં તો જૈનધર્મની અષ્ટાહિનકાના દિવસો ચાલે છે, તેથી રાજ્યભરમાં ધર્મનો ધમધોકાર ચાલી રહ્યો છે.

રાજા : હા, જિનકુમાર દરરોજ જિનેન્દ્રભગવાનના અભિષેકનું ગંધોદક લાવે છે ને હું તેને માથે ચડાવું છું. હવે આજે તો છેલ્લો દિવસ છે; રાજકુમાર ગંધોદક લઈને હમણાં આવવા જોઈએ....

છડીદાર : જૈનધર્મના પરમ ભક્ત જિનમતી મહારાણીના પુત્ર જિનકુમાર પધારી રહ્યા છે....

(રાજકુમાર આવે છે. હાથમાં ગંધોદકનો કટોરો છે.)

જિનકુમાર : નમસ્તે....પિતાજી! લીજિયે, આ જિનેન્દ્ર ભગવાનનું ગંધોદક.

(રાજા ઊભો થઈ, બે હાથે ગંધોદક લઈ મસ્તકે તથા આંખે લગાડે છે.)

જિનકુમાર : પિતાજી! આજે અષ્ટાહિનકાનો ઉત્સવ પૂરો થાય છે; અને દર વર્ષે આ ઉત્સવની પૂર્ણતાના હર્ષમાં મારા જિનમતી—માતાજી જિનેશ્વરભગવાનની મહાન રથયાત્રા કઢાવે છે....તે પ્રમાણે આ વર્ષે પણ એવી જ ભવ્ય રથયાત્રા કાઢવા માટે મારા માતાજી આપની આજ્ઞા માંગે છે.

રાજા : પુત્ર! ભગવાનની રથયાત્રા કાઢવામાં મારી આજ્ઞા શી હોય!
હું તો ભગવાનનો સેવક છું. ખુશીથી રથયાત્રા કાઢો; અને
સારી ઉજ્જૈનનગરીમાં આનંદથી ફેરવીને ધર્મની પ્રભાવના
કરો.

મંત્રીજી! આ પ્રસંગે આખી ઉજ્જૈનનગરીને શણગારવાનો
પ્રબંધ કરજો.

મંત્રી : જેવી આજ્ઞા મહારાજ!

નગરશેઠ : અહા, મહારાજ! દર વર્ષે જૈનમતી—મહારાણી આ
રથયાત્રા કાઢે છે તે ઉજ્જૈનનગરીને માટે એક ઘણો જ ભવ્ય
અને આનંદનો પ્રસંગ છે.

સેનાપતિ : અરે, આ રથયાત્રા જોવા માટે તો દેશદેશથી લાખો જીવો
આ ઉજ્જૈનનગરીમાં ઊભરાય છે.

ખજાનચી : અને એ પ્રસંગે તો આપણા રાજભંડારમાંથી કરોડો
સોનામહોરો વપરાય છે ને રત્નજડિત સુવર્ણરથમાં
બિરાજમાન જિનેન્દ્ર ભગવાનનો અદ્ભુત વૈભવ દેખીને
નગરીના અનેક જીવો સમ્યગ્દર્શન પામી જાય છે, અનેક જીવો
જૈનધર્મ અંગીકાર કરે છે.

રાજા : ખરેખર, આવી રથયાત્રા એ તો ઉજ્જૈનનગરીની શોભા છે.

છડીદાર : બુદ્ધમતિ મહારાણીના પુત્ર બુદ્ધકુમાર પધારે છે....

(બુદ્ધકુમાર ઝડપથી, હાંફતો હાંફતો પ્રવેશ કરે છે.)

બુદ્ધકુમાર : નમસ્તે પિતાજી! મારા માતાજી બુદ્ધમતિ વિનંતિ કરે છે
કે અમારા બૌદ્ધધર્મના મહાન આચાર્ય—સંઘશ્રી
ઉજ્જૈનનગરીમાં પધાર્યા છે તેથી તેની ખુશાલીમાં અમારા
બુદ્ધભગવાનની એક મહાન રથયાત્રા કાઢવાની અમારી
ભાવના છે, તો તે માટે આપ આજ્ઞા આપો.

રાજા : બહુ સારું, પુત્ર! ખુશીથી કાઢજો.

બુદ્ધકુમાર : પરંતુ, પિતાજી! મારી માતાએ સાથે સાથે એમ પણ કહેવડાવ્યું છે કે જૈનોની રથયાત્રા તો દરવર્ષે નીકળે જ છે, માટે આ વખતે અમારો—બૌદ્ધોનો રથ પહેલો નીકળે, ને જૈનોનો રથ પછી નીકળે—એવી આપ આજ્ઞા કરો.

નગરશેઠ વગેરે (આશ્ચર્યથી) : હેં, હેં! આવી માંગણી કરી છે?

જૈનકુમાર (ગળગળો થઈને) પિતાજી, પિતાજી! એમાં તો જૈનધર્મનું અપમાન થાય! આપ એવી આજ્ઞા ન આપશો....મારી માતા જૈનધર્મનું અપમાન સહન નહિ કરી શકે.

બુદ્ધકુમાર (કટાક્ષથી) : હા! અને મારી માતા પણ બૌદ્ધધર્મનું અપમાન સહન નહીં કરી શકે.

રાજા : (લમણે હાથ મૂકીને) : આ તો ભારે થઈ! એક રાણી જૈનધર્મનો પક્ષ ખેંચે છે ને બીજી રાણી બૌદ્ધધર્મનો પક્ષ ખેંચે છે. મારે તો બંને રાણીઓ સરખી. હવે આનો નીવેડો કઈ રીતે લાવવો? મંત્રીજી! આમાંથી કાંઈક રસ્તો કાઢો.

મંત્રી (થોડીવાર વિચારીને) : મહારાજ! આનો એક ઉપાય મને સૂઝે છે.

રાજા : શું ઉપાય છે—કહો, કહો!

મંત્રી : જુઓ, જૈનધર્મ અને બૌદ્ધધર્મ—એ બંનેના વિદ્વાનો આ રાજસભામાં પધારે, અને વાદવિવાદ કરે....વાદવિવાદમાં જે જીતે તેનો રથ પહેલો નીકળે.

રાજા : વાહ, ઘણું જ ઉત્તમ! બોલો, રાજકુમારો! તમારે આ કબૂલ છે?

જૈનકુમાર : જી હા, મહારાજ! અમારે જૈનો તરફથી આ વાત કબૂલ છે.

રાજા : બોલો બુદ્ધકુમાર! તમારે?

બુદ્ધકુમાર : મહારાજ! હું મારી માતાને પૂછી આવું.

રાજા : હા જાઓ, હમણાં જ પૂછી લાવો.

(કુંવર જાય છે....થોડીવારે આવે છે.)

બુદ્ધકુમાર : મહારાજ! મારા માતાજીને પણ એ વાત કબુલ છે. અને અમારા બૌદ્ધધર્મ તરફથી આચાર્ય—સંઘશ્રી પોતે જ વાદવિવાદ કરશે.

રાજા : સાહું; અને જૈનકુમાર! તમે પણ તમારા તરફથી વાદવિવાદમાં કોણ ઉભું રહેશે, તે તમારી માતાને પૂછીને જણાવજો.

જૈનકુમાર : જેવી આજ્ઞા.

રાજા : મંત્રીજી! તમે આખી ઉજ્જૈન નગરીમાં ઢંઢેરો પીટાવી દેજો કે આવતી કાલે રાજસભામાં જૈનો અને બૌદ્ધો વચ્ચે વાદવિવાદ થવાનો છે, તે સાંભળવા માટે સમસ્ત પ્રજાજનોને રાજદરબારમાં આવવાની છૂટ છે.

મંત્રી : જેવી આજ્ઞા.

રાજા : બસ, ત્યારે આજની સભા બરખાસ્ત થાય છે.

દ્રશ્ય બીજું

(શાસ્ત્રસભા ચાલી રહી છે; સંઘપતિ વગેરે બેઠા છે; એક પછી એક શ્રાવકો શાસ્ત્રપોથી લઈને આવે છે....તત્ત્વાર્થસૂત્ર વંચાય છે. શરૂઆતમાં બધા એક સાથે મંગલાચરણ બોલે છે :)

મંગલં ભગવાન્ વીરો, મંગલં ગૌતમો ગણી;
મંગલં કુંદકુંદાર્યો, જૈનધર્મોસ્તુ મંગલં.
મોક્ષમાર્ગસ્ય નેતારં, ભેતારં કર્મભુભૃતામ્;
જ્ઞાતારં વિશ્વતત્ત્વાનાં, વન્દે તદ્ગુણલબ્ધયે.

સંઘપતિજી શાસ્ત્ર વાંચે છે :

સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ ॥૧॥

તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દશનમ્ ॥૨॥

અહો! ચૈતન્યમૂર્તિ આત્મતત્ત્વનું સમ્યક્ શ્રદ્ધાન તે એક જ આ ભવસાગરથી તારનારું જહાજ છે. જેઓ દુઃખમય સંસારસમુદ્રમાં ડૂબવા ન માંગતા હોય....ને તેને તરીને મોક્ષપુરીમાં અનંત સિદ્ધ ભગવંતોના ધામમાં જવા ચાહતા હોય, તેઓ નિરંતર....દિવસે અને રાત્રે, ક્ષણે અને પળે, આ સમ્યગ્દર્શનનો પુરુષાર્થ કરો.

સમ્યગ્દૃષ્ટિને જૈનધર્મની પ્રભાવનાનો પરમ ઉત્સાહ હોય છે. ભગવાનની રથયાત્રા વગેરે મહોત્સવ વડે તે જૈનધર્મની પ્રભાવના કરે છે. જુઓને, આપણા મહારાણી સાહેબ જૈનમતિ દરવર્ષે કેવી ભવ્ય રથયાત્રા કાઢે છે! કાલે પણ એવી જ ભવ્ય રથયાત્રા નીકળશે....તેમાં સૌ ઉત્સાહથી ભાગ લેજો.

(જિનકુમાર હાંફતો હાંફતો આવે છે....)

સંઘપતિ : પધારો! કુંવરજી પધારો! કેમ આમ અચાનક પધારવું થયું?

કુંવર : સંઘપતિજી! મારા માતાજીએ અગત્યનો સંદેશ કહેવા માટે મને મોકલ્યો છે.

સંઘપતિજી : કહો, માતાજીની શી આજ્ઞા છે?

કુંવર : આપ સૌ જાણો છો કે દરવર્ષે આપણે જિનેન્દ્ર ભગવાનની રથયાત્રા કાઢીએ છીએ....પરંતુ આ વખતે બૌદ્ધમતિ-માતાએ વચ્ચે પડીને હઠ લીધી છે કે જૈનોનો રથ પહેલાં ન નીકળે, પણ બૌદ્ધનો રથ પહેલો નીકળે.

બધા સાથે (ચોંકીને) : અરે, પછી શું થયું?

કુંવર : પછી તો મહારાજા સાહેબે એમ નક્કી કર્યું છે કે જૈનો અને બૌદ્ધોનો રાજસભામાં વાદવિવાદ થાય; તેમાં જે જીતે તેનો રથ પહેલો નીકળે. આપણે આ ચેલેન્જનો સ્વીકાર કર્યો છે, એટલે હવે આવતી કાલે બૌદ્ધના આચાર્ય-સંઘશ્રી સાથે વાદવિવાદ કરી શકે એવા કોઈ સમર્થ વિદ્વાનને આપણા તરફથી તૈયાર કરવાના છે....અને એ માટે જ મારા માતાજીએ મને આપની પાસે મોકલ્યો છે.

સંઘપતિ : અરે, આ તો જૈનશાસનની પ્રતિષ્ઠાનો સવાલ છે.

કુંવર : જી હા! એટલે જ મારા માતાજીએ પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે ત્યાં સુધી બૌદ્ધગુરુને હરાવીને જૈનનો રથ પહેલો ચલાવે એવા કોઈ વિદ્વાન ન આવે ત્યાં સુધી તેમને આહાર-પાણીનો ત્યાગ છે....અને હાલ તેઓ જિનમંદિરમાં પ્રભુજી-સન્મુખ ધ્યાનમાં બેઠા છે.

બધા સાથે : અરે, અરે! મહારાણીએ આવી આકરી પ્રતિજ્ઞા કરી?

સંઘપતિ (મુંઝવણથી) : અરે, બૌદ્ધના સંઘશ્રી-આચાર્ય મહા વિદ્વાન

છે ને તેની સામે ટકીને તેને હરાવી શકે એવા કોઈ વિદ્વાન અત્યારે આપણી ઉજ્જૈન નગરીમાં નથી. અરેરે! જૈનધર્મ ઉપર મહા સંકટ આવ્યું....હવે શું થશે? મહારાણીએ તો આકરી પ્રતિજ્ઞા લઈને અન્ન-પાણી પણ છોડ્યા. આપણે સૌ પણ પ્રતિજ્ઞા કરીએ છીએ કે જ્યાં સુધી મહારાણી અન્ન-પાણી ગ્રહણ ન કરે ત્યાં સુધી અમારે પણ અન્ન-પાણીનો ત્યાગ છે. (બધા વિચારમગ્ન બેસી જાય છે....નિઃસ્તબ્ધ શાંતિ છવાઈ જાય છે....થોડીવાર બાદ આકાશમાંથી નીચે મુજબ ગેબી અવાજ થાય છે—)

“ધર્મબંધુઓ! ચિંતા ન કરો....જૈનધર્મની મહાન પ્રભાવના કરે એવા એક સમર્થ વિદ્વાન હમણાં જ તમારી નગરીમાં આવી પહોંચશે.”

(આકાશવાણી સાંભળીને બધા હર્ષ કરે છે.)

સંઘપતિ : અહા! જુઓ, જુઓ! ગગનમાંથી દેવો પણ જૈનધર્મના વિજયની આગાહી આપે છે....માટે આપણે હવે ચિંતા છોડો અને મહારાણીજીને આ વધામણી જલદી પહોંચાડો, ને એ પ્રભાવશાળી વિદ્વાનના મહાન સ્વાગતની તૈયારી કરો.

શ્રોતાઓ : હા ચાલો.

(બધા અંદર પડદામાં જાય છે....બેન્ડવાજાં સંભળાય છે, વાજાંસહિત અકલંકનું સ્વાગત કરીને સ્ટેજ ઉપર લાવે છે. અકલંક અને સંઘપતિ ઉચ્ચાસને બેસે છે.)

સંઘપતિ : પધારો, વિદ્વાન પધારો! આપના જેવા પ્રભાવશાળી સાધર્મીને દેખીને અમને ઘણો જ આનંદ થાય છે. આપનો પરિચય આપવા કૃપા કરશો.

અકલંક : અકલંક મારું નામ; અર્હતદેવનો હું પરમ ભક્ત; માન્યખેટ

નગરીના રાજમંત્રીનો હું પુત્ર. મારો નાનો ભાઈ નિકલંક. અમે બંને ભાઈઓએ અમારું જીવન જૈનશાસનની સેવામાં સમર્પણ કર્યું હતું. મારા ભાઈ નિકલંકનું તો બૌદ્ધ લોકોએ બલિદાન લીધું, અને હવે જૈનશાસનની સેવાનું બાકી રહેલું કામ પૂરું કરવા માટે હું દેશોદેશમાં ફરું છું. અહીં આપ સૌ સાધર્મીબંધુઓને દેખીને મને ઘણો જ આનંદ થાય છે. અહીંનો સંઘ સર્વે પ્રકારે કુશળ છે ને?

સંઘપતિ : બંધુ! શી વાત કરું! અત્યારસુધી તો અમારો સંઘ મોટી ચિંતામાં હતો, પરંતુ હવે આપના પધારવાથી સર્વ ચિંતા દૂર થઈ છે.

અકલંક : એવી તે કઈ મોટી ચિંતા હતી?

સંઘપતિ : સાંભળો બંધુ, અહીં આવતી કાલે જૈનધર્મની મહાન રથયાત્રા નીકળવાની હતી, પરંતુ અહીંની બૌદ્ધરાણીએ હઠ લીધી છે કે પહેલાં બૌદ્ધનો રથ ચાલે ને પછી જૈનનો. —હવે જો બૌદ્ધ—આચાર્યને આપણે વાદવિવાદમાં જીતી શકીએ તો જ આપણી રથયાત્રા પહેલી નીકળી શકે. પરંતુ અમારી ઉજ્જૈન નગરીમાં એવો કોઈ સમર્થ વિદ્વાન ન હતો કે જે બૌદ્ધગુરુને હરાવી શકે. તેથી અમે મહાન ચિંતામાં પડ્યા હતા; અને મહારાણી સહિત અમે સૌએ અન્નપાણીનો ત્યાગ કર્યો હતો. ત્યાં તો ગગનમાં ગેબી અવાજ કરીને જૈનધર્મની ભક્ત પદ્માવતી દેવીએ આપના આગમનની આગાહી આપી. હવે આપના જેવા સમર્થ વિદ્વાન પધારતાં અમારી બધી ચિંતા દૂર થઈ છે. અમને ખાતરી છે કે બૌદ્ધ આચાર્યને આપ વાદવિવાદમાં જરૂર જીતી લેશો ને જૈનધર્મનો વિજયડંકો વગાડશો.

અકલંક : (હોંશથી; છાતી ઠોકીને) : વાહ, વાહ! એ તો મારું જ

કામ! હું આવા જ પ્રસંગની રાહ જોતો હતો. બૌદ્ધના સંઘશ્રી આચાર્ય તો શું, —પરંતુ એના સાક્ષાત્ બુદ્ધ ભગવાન આવે તો પણ મારી સામે વાદવિવાદમાં ટકી શકે એમ નથી.

(બધા હર્ષપૂર્વક એક સાથે બોલી ઊઠે છે કે : વાહ! વાહ!

બોલિયે જૈનધર્મકી જય.

સંઘપતિ : ઠીક ત્યારે, હવે આપણા તરફથી આ અકલંકકુમાર વાદવિવાદ કરશે, એ સમાચાર આપણે બૌદ્ધગુરુને મોકલી આપીએ.

અકલંક : ઘણી ખુશીથી. મારા નાનાભાઈના બલિદાનનો બદલો લેવાનો અને જૈનધર્મની મહાન પ્રભાવના કરવાનો આ પ્રસંગ આવ્યો છે. લાવો હું જ તેને સંદેશો લખી આપું. (ચિઠ્ઠી લખીને આપે છે.)

સંઘપતિ : ધન્યકુમાર! જાઓ, આ પત્ર બૌદ્ધઆચાર્યને આપી આવો.
(તે જઈને થોડીવારે પાછો આવે છે.)

સંઘપતિ : કેમ, ધન્યકુમાર! પત્ર આપી આવ્યા?

ધન્યકુમાર : જી હા; આવો મહાન વિદ્વતા ભરેલો પત્ર વાંચતાં જ એ બૌદ્ધગુરુ તો ચકચૂર થઈ ગયા!

અકલંક : બસ....ત્યારે! એની વિદ્વતાનું માપ આવી ગયું.
સંઘપતિજી, આપ સૌ નિશ્ચિંત રહેજો....વિજય આપણો જ છે.

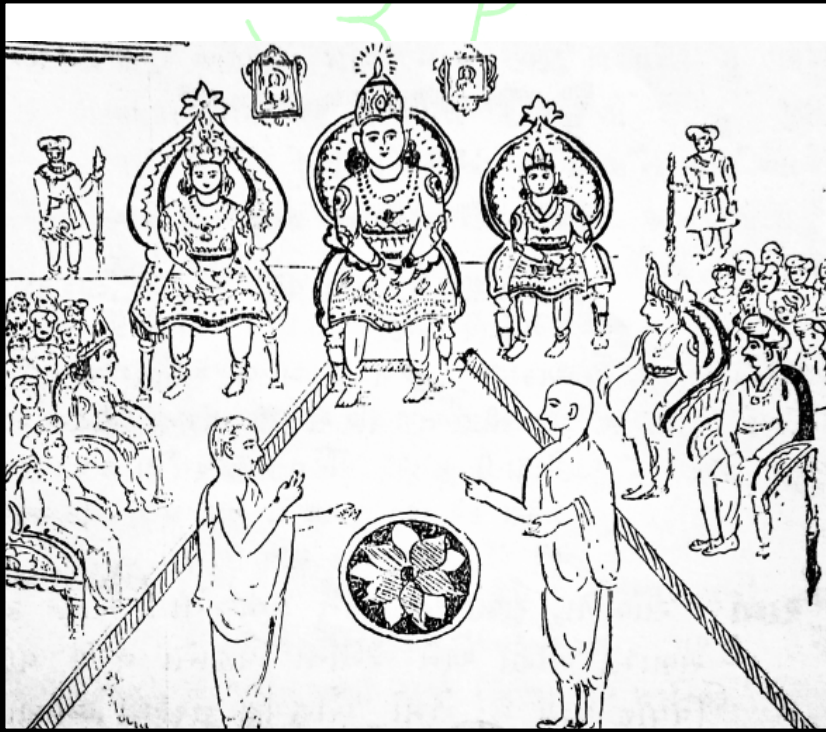
સંઘપતિજી : બોલિયે....જૈનધર્મ કી....જય.

દ્રશ્ય ત્રીજું

(રાજસભામાં રાજા વગેરે બેઠા છે....એક તરફથી 'બોલિયે જૈનધર્મકી જય એવા જયકારપૂર્વક અકલંકકુમાર તેમની મંડળી સહિત પ્રવેશ કરે છે; બીજી તરફથી સંઘશ્રી નામના બૌદ્ધઆચાર્ય પોતાની મંડળી સહિત બૌદ્ધધર્મના જયકારપૂર્વક પ્રવેશ કરે છે. પ્રજાજનો એક પછી એક આવ્યા કરે છે....ખૂબ ભીડ થાય છે.)

રાજા : સાંભળો, સભાજનો અને પ્રજાજનો! આજે આ સભામાં બૌદ્ધો અને જૈનોના વિદ્વાનો વચ્ચે વાદવિવાદ થાય છે; તેમાં બૌદ્ધપક્ષ તરફથી આચાર્ય સંઘશ્રી બોલશે, અને જૈનપક્ષ તરફથી માન્યખેટ નગરના રાજમંત્રીના વિદ્વાન્ પુત્ર અકલંકકુમાર બોલશે. આ વાદવિવાદ કરતાં કરતાં જે યોગ્ય જવાબ નહિ

આપી શકે અગર મૌન થઈ જશે તે હાર્યો ગણાશે. જે પક્ષ જીતશે તેની રથયાત્રા પહેલી નીકળશે. બસ, હવે ચર્ચા શરૂ થાય છે. સૌ શાંતિથી સાંભળો.

સંઘશ્રી : બોલો મહાનુભાવ! તમારા જૈનધર્મનો મૂળ સિદ્ધાંત શું છે?

અક્લંક : અમારા જૈનધર્મનો મૂળ સિદ્ધાંત “અનેકાન્ત” છે.

સંઘશ્રી : અનેકાન્ત એટલે શું?

અક્લંક : દરેક વસ્તુમાં અનેક ધર્મો રહેલા છે તે અનેકાન્ત છે. પરસ્પર સાપેક્ષ એવા અનેકધર્મો વડે જ વસ્તુની સિદ્ધિ થઈ શકે છે. સર્વથા એકાન્ત વડે વસ્તુની સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી.

સંઘશ્રી : એક જ વસ્તુમાં પરસ્પર વિરુદ્ધ બે ધર્મો કેમ હોઈ શકે?

અક્લંક : એકબીજાથી સર્વથા વિરુદ્ધ બે ધર્મો એક વસ્તુમાં ન રહી શકે, પરંતુ કથંચિત્ વિરુદ્ધ બે ધર્મો એક વસ્તુમાં રહેલા છે.

સંઘશ્રી : ‘સર્વથા વિરુદ્ધ અને ‘કથંચિત્ વિરુદ્ધ એટલે શું?

અક્લંક : જેમકે ચેતનપણું અને અચેતનપણું, અથવા મૂર્તપણું અને અમૂર્તપણું—એ એકબીજાથી સર્વથા વિરુદ્ધ છે; તે બંને ધર્મો એક વસ્તુમાં ન રહી શકે. જે ચેતન હોય તે અચેતન ન હોય, જે મૂર્ત હોય તે અમૂર્ત ન હોય, પરંતુ નિત્યપણું અને અનિત્યપણું એ બંનેને કથંચિત્ વિરુદ્ધપણું હોવા છતાં તે બંને ધર્મો એક જ વસ્તુમાં એક સાથે રહી શકે છે.

સંઘશ્રી : શું નિત્યપણું અને અનિત્યપણું બંને ધર્મો એક સાથે એક જ વસ્તુમાં રહેલા છે?

અક્લંક : જી હા!

સંઘશ્રી : નહિ નહિ, એ બની શકે નહિ. એક વસ્તુને નિત્ય કહેવી ને તેને જ વળી અનિત્ય કહેવી એ તો વદતાવ્યાઘાત જેવું છે.

અકલંક : જેઓ એક આંખ બંધ કરીને જુએ છે તેમને જ એ વદતાવ્યાઘાત જેવું લાગે છે; પરંતુ જેઓ બંને આંખો ઊઘાડીને જુએ છે તેમને તો એક જ વસ્તુ નિત્ય તેમજ અનિત્ય એવા બે સ્વરૂપે દેખાય છે.

સંઘશ્રી : વાહ! એક જ વસ્તુ અને બે સ્વરૂપ!!

અકલંક : હા. એક જ વસ્તુ અનેક ધર્મોવાળી છે. જે વસ્તુ દ્રવ્યપણે નિત્ય છે તે જ વસ્તુ પર્યાયપણે અનિત્ય છે. સાંભળો—
આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે....પર્યાયે પલટાય
બાળાદિ વય ત્રણનું....જ્ઞાન એકને થાય....
ક્રોધાદિ તરતમ્યતા....સર્પાદિકની માંય....
પૂર્વજન્મ સંસ્કાર તે....જીવ નિત્યતા ત્યાંય....
અથવા જ્ઞાન ક્ષણિકનું જે જાણી વદનાર
વદનારો તે ક્ષણિક નહિ....કર અનુભવ નિર્ધાર....

સંઘશ્રી : નહિ, નહિ; એમ હોઈ શકે નહીં.

અકલંક : તો આપના બૌદ્ધધર્મનો શો મત છે? તે કહો.

સંઘશ્રી : અમારા બૌદ્ધધર્મનો સિદ્ધાંત છે કે જગતમાં નિત્ય કાંઈ છે જ નહીં; જે કાંઈ દેખાય છે તે બધુંય ક્ષણિક છે, અનિત્ય છે, નાશવાન છે, અધ્રુવ છે, ક્ષણભંગુર છે.

અકલંક : વાહ રે વાહ....તમારો ક્ષણિકવાદ! —તો હું પૂછું છું કે આપ પોતે નિત્ય છો કે ક્ષણિક છો?

સંઘશ્રી : બધું જ ક્ષણિક છે, મારો આત્મા પણ ક્ષણિક છે....તે ક્ષણે ક્ષણે નવો નવો થાય છે.

અકલંક : વાહ—વાહ! તો અત્યાર સુધી જેણે મારી સાથે ચર્ચા કરી, ને હજી ચર્ચા કરશે, તે તમે પોતે જ કે બીજા?

સંઘશ્રી : નહિ, હું નહિ; પૂર્વે તમારી સાથે ચર્ચા કરી તે આત્મા બીજો, અત્યારે બોલે છે તે બીજો, ને હવે પછી બોલશે તે ત્રીજો.

અકલંક : તો હું જેને પૂછું છું તે જ મને જવાબ આપે છે કે નહીં?

સંઘશ્રી : ના; તમારો પ્રશ્ન જે સાંભળે છે તે જીવ જુદો, ને તમને જે જવાબ આપે છે તે જીવ જુદો.

અકલંક : તો અત્યાર સુધી મારી સાથે ચર્ચા કરી તે તમે જ કે બીજા?

સંઘશ્રી : ના; એ હું નહિં; એ આત્મા બીજો, ને હું બીજો.

અકલંક : વર્તમાન ક્ષણ પહેલાં તમારું અસ્તિત્વ હતું કે નહિ?

સંઘશ્રી : ના.

અકલંક : વર્તમાન ક્ષણ પછી તમારું અસ્તિત્વ હશે કે નહિ?

સંઘશ્રી : ના.

અકલંક : અરે, અરે એકાન્ત ક્ષણિકવાદથી અંધ થઈને તમારા અસ્તિત્વનો જ તમે ઈન્કાર કરી રહ્યા છો? પોતાનું અસ્તિત્વ પ્રત્યક્ષ હોવા છતાં તેનો પોતે નકાર કરી રહ્યા છો....રે! અજ્ઞાન!!

ટીક! હવે હું જે પ્રશ્ન પૂછીશ તેનો જવાબ તમે પોતે જ આપશો કે બીજુ કોઈ?

સંઘશ્રી : મારા પછી બીજો આત્મા ઉત્પન્ન થશે તે જવાબ આપશો.

અકલંક : તો તો તમારે હાર કબૂલ કરવી પડશે!

સંઘશ્રી : શા માટે?

અકલંક : કેમકે, મારા પ્રશ્નનો જવાબ આપવાની જવાબદારી તમારી છે....પરંતુ તમારા સિદ્ધાંતઅનુસાર તમે પોતે તો મારા પ્રશ્નનો જવાબ નથી આપી શકતા! તેથી તમારો એકાંતક્ષણિકવાદનો પક્ષ હારી ગયો.

અથવા તો, મારા પ્રશ્નનો જવાબ આપવા માટે તમારે તમારી નિત્યતા સ્વીકારવી પડશે; એ રીતે પણ તમારો પક્ષ ઊડી જાય છે, અને અનેકાન્ત સિદ્ધ થતાં જૈનધર્મનો વિજય થાય છે.

સંઘશ્રી (જરાવાર લમણે હાથ દઈને....પછી રાજા તરફ જોઈને) : મહારાજ! મારા માથામાં ચક્કર આવે છે....માટે આ ચર્યા હવે આવતી કાલ ઉપર મુલતવી રાખીએ તો!

રાજા : બોલો, અકલંક કુમાર! તમારો શો મત છે?

અકલંક : મહારાજ! ખરી વાત એ છે કે, એમને માથામાં ચક્કર નથી આવતા, પણ એની બુદ્ધિ જ ચક્કરમાં પડી ગઈ છે....તેથી આ બહાનું શોધી કાઢ્યું છે. ભલે....આવતી કાલે તેઓ જવાબ આપે. પરંતુ મને ખાત્રી છે કે એ તો શું—પરંતુ એના સાક્ષાત્ બુદ્ધભગવાન આવે તોપણ મને જવાબ નહિ આપી શકે.

રાજા : આજની સભા આવતી કાલ ઉપર મુલતવી રાખવામાં આવે છે.

(સભા વિખરાય છે; પડદો પડે છે.)

સંઘશ્રી ❖ ચિદાનંદ.

દ્રશ્ય ઓથું

(ફરીને રાજસભા શરૂ થાય છે....સભામાં એક બાજુ પડદો છે, તેની પાછળ બૌદ્ધ આચાર્ય સંઘશ્રી બેઠા છે, તેની બાજુમાં એક માટલું—સાથે કપડું બાંધેલું છે. અકલંક વગેરે સભામાં પ્રવેશ કરે છે.)

રાજા : કેમ આજે સંઘશ્રી—મહારાજ હજી નથી આવ્યા? શું હજી તેમને માથાનાં ચક્કર નથી ઉતર્યા?

બુદ્ધકુમાર : મહારાજ! એક ખાસ કારણસર તેઓ જાહેરમાં નહિ બોલે, પણ પડદામાં રહીને જ તેઓ જવાબ આપશે.

રાજા : એમ કેમ?

જૈનકુમાર : મહારાજ! અમારા અકલંક કુમારનો સીધો પ્રતાપ તેઓ ઝીલી નહિ શકતા હોય તેથી પડદો રાખ્યો હશે!

અકલંક : ભલે મહારાજ! તેઓ પડદામાં રહીને જવાબ આપે. જુઓ, હમણાં જ હું આ પડદાનું રહસ્ય ખુલ્લું કરું છું. બોલો સંઘશ્રી! આત્મા નિત્ય છે કે અનિત્ય?

પડદામાંથી અવાજ : આત્મા નિત્ય નથી પણ સર્વથા ક્ષણિક છે, બીજી ક્ષણે તે નાશ પામી જાય છે ને તેના સંસ્કાર મુક્તો જાય છે, તેથી તે નિત્ય જેવો પ્રતિભાસે છે. —એ ભ્રમ છે. વાસ્તવમાં જગતમાં બધું ક્ષણિક છે.

અકલંક : સંઘશ્રી! આપે જે કહ્યું તે આ સભાજનો બરાબર સાંભળી શક્યા નથી. માટે એ જ વાત ફરીને કહો.

(કોઈ બોલતું નથી.)

અકલંક : બોલો સંઘશ્રી! કેમ નથી બોલતા??....બોલો જવાબ આપો!

રાજા : બોલો સંઘશ્રી ! નહિતર આપ નિરુત્તર થઈ ગયા ગણાશો.

(થોડી વાર શાંતિ)

રાજા (ઉભા થઈને) : ગઈ કાલે પણ તમે નિરુત્તર થઈ ગયા હતા ને આજે પણ તમે નિરુત્તર થઈ ગયા....આથી હું અકલંકકુમારનો વિજય જાહેર કરું છું, અને જૈનધર્મની રથયાત્રા પહેલી નીકળશે.

જૈનકુમાર (હર્ષોલ્લાસપૂર્વક) : બોલિયે જૈનધર્મકી.....જય....

(હાથમાં રહેલ જૈનઝંડો ઊંચો ફરકાવીને ફરી બોલે છે :)

બોલિયે.....જૈનધર્મકી જય....

અકલંક મહારાજકી જય....

અકલંક : મહારાજ ! દેખો, હવે હું આ પડદાનું રહસ્ય જાહેર કરું છું.

(પડદાની પાસે જઈને તેને દૂર ઉડાડી દે છે, અને માટલું હાથમાં લઈને બતાવે છે.)

રાજા : અરે ! આ શું !!

અકલંક : સાંભળો ! ગઈ કાલે વાદવિવાદમાં સંઘશ્રી જવાબ ન આપી શક્યા તેથી મુંઝાયા....માથાના ચક્કરનું ખોટું બહાનું કાઢ્યું ને કોઈ પણ રીતે વિજય મેળવવા માટે રાત્રે વિદ્યાવડે એક દેવીને સાધી. પડદા પાછળથી સંઘશ્રી ન્હોતા બોલતા પણ તેને બદલે આ માટલીમાં રહેલી દેવી જવાબ આપતી હતી. પરંતુ, જિનશાસનના પ્રતાપે, જૈનધર્મની ભક્ત ચક્રેશ્વરી દેવીએ આવીને મને રાત્રે આ વાત કહી એટલે આજે સંઘશ્રીને મેં એક જ વાત ફરીને બીજી વખત પૂછી; પરંતુ દેવો એકને એક વાત ફરી વખત બોલતા નથી, તેથી સંઘશ્રીનો ભેદ ખુલ્લી ગયો.

રાજા : અરરર....ધર્મને નામે આવો દંભ ! આવું કપટ ! અકલંકકુમાર,

તમારા વિદ્વતા ભરેલા ન્યાયો સાંભળીને મને ઘણો જ આનંદ થયો છે; અનેક યુક્તિઓ વડે તમે અનેકાન્તમય જૈનધર્મને સિદ્ધ કર્યો છે....તેથી પ્રભાવિત થઈને હું જૈનધર્મ અંગીકાર કરું છું, ને ભગવાનની રથયાત્રામાં હું જ ભગવાનના રથનો સારથી બનીશ.

મંત્રીજી! ધામધૂમથી જિનેન્દ્રદેવની રથયાત્રાની તૈયારી કરો, તેને માટે રાજ્યના ભંડાર ખુલ્લા મૂકો અને રાજ્યના હાથી-ઘોડા વગેરે સમસ્ત વૈભવ રથયાત્રાની શોભા માટે બહાર કઢાવો.

મંત્રી : જેવી આજ્ઞા! (એમ કહીને જાય છે.)

બૌદ્ધશિષ્યો (એક સાથે બધા ઉભા થઈને) : મહારાજ! અમારા આચાર્યશ્રીએ જે અયોગ્ય કાર્ય કર્યું તેથી અમને દુઃખ થાય છે....આ વાદવિવાદ સાંભળીને અમે પણ જૈનધર્મથી પ્રભાવિત થયા છીએ, તેથી બૌદ્ધધર્મ છોડીને અમે જૈનધર્મ અંગીકાર કરીએ છીએ.

પ્રજાજનો (એક સાથે ઉભા થઈને) : મહારાજ! અમે પણ જૈનધર્મ અંગીકાર કરીએ છીએ.

સંઘપતિ : ચાલો બંધુઓ! આજે આ અકલંક મહારાજના પ્રતાપે આપણા જૈનધર્મનો મહાન વિજય થયો અને મોટી પ્રભાવના થઈ, તેની ખુશાલીમાં જૈનધર્મના મહિમાનું એક ગાયન બોલીએ....

સભાજનો : હા....ચાલો....ચાલો! આજ તો મહા આનંદનો પ્રસંગ છે.

(બધા ઉભા થઈને ગાયન ગાય છે. સંઘપતિની એક બાજુ રાજા છે, બીજી બાજુ અકલંક છે; રાજકુમારના હાથમાં ઝંડો ફરકે છે. સંઘપતિ ગાયન બોલે છે.)

મેરા જૈનધરમ અણમોલા.... મેરા જૈનધરમ અણમોલા.

ઈસી ધરમમેં વીર પ્રભુને.... મુક્તિકા મારગ ખોલા—

મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

(બધા સાથે :) મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

ઈસી ધરમમેં નિકલંક—વીરને....પ્રાણ તજે વિન બોલા....

મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

(બધા સાથે) મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

ઈસી ધરમમેં અકલંક દેવને.... બૌદ્ધોં કો ઝકઝોલા....

મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

(બધા સાથે) મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

મેરા જૈનધરમ અણમોલા....

(પડદામાં રથયાત્રાની તૈયારીસૂચક બેન્ડ વાગે છે.)

મંત્રી (આવીને) : મહારાજ! રથયાત્રાની બધી તૈયારી થઈ ગઈ છે;

ભગવાનનો ગજરથ પણ તૈયાર છે....

આપ સૌ પધારો....

(બધા પડદામાં જાય છે....બેન્ડનો અવાજ ચાલુ છે. સંઘશ્રી

એકલા નીચે મોઢે બેઠા છે....પડદો પડે છે....)

શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનની ગજરથયાત્રાનું દ્રશ્ય

રત્નજડિત ગજરથમાં જિનેન્દ્ર ભગવાન બિરાજે છે, પાછળ હજારો લાખો નગરજનો છે, અકલંક મહારાજના હાથમાં ઝંડો છે. રાજા, રાજકુમાર, સંઘપતિ વગેરે પણ સાથે છે. મંગલ બેન્ડવાજાં વાગે છે. અચિંત્ય વૈભવથી આખી નગરી શોભી રહી છે. —જૈનધર્મના પરમ મહિમાવાળી આવી ભવ્ય રથયાત્રા દેખીને અનેક જીવો સમ્યગ્દર્શન પામ્યા, અનેક જીવો પ્રભાવિત થઈને જૈનધર્મી બન્યા....આ રીતે નિકલંકના ‘બલિદાન’ પછી અકલંક દ્વારા જૈનધર્મની મહાન ‘પ્રભાવના’ થઈ.

ભોં....ભોં....ભૂં....ભૂં....એમ વાજાં વાગે છે.

જય હો....વિજય હો....એમ જયનાદ થાય છે.

ભવ્ય રથયાત્રા આવે છે....શ્રીઅકલંક મહારાજના હાથમાં ઝંડો છે....રાજા, રાજકુમાર, સંઘપતિ વગેરે સાથે છે. મંગલ વાજાં વાગે છે ને રત્નજડિત ગજરથમાં જિનેન્દ્ર ભગવાન બિરાજે છે....પાછળ હજારો-લાખો નગરજનો છે. રથયાત્રા સ્ટેજ ઉપર આવતાં ભગવાનને સિંહાસન પર બિરાજમાન કરીને અભિષેક-પૂજન કરે છે :

અકલંક : મંગલં ભગવાન વીરો....મંગલં ગૌતમો ગણી,
મંગલં કુન્દકુન્દાર્યો....જૈન ધર્મોસ્તુ મંગલમ્,
મોક્ષમાર્ગસ્ય નેતારં, ભેતારં કર્મભૃત્મતામ્,
જ્ઞાતારં વિશ્વતત્વાનાં, વન્દે તદ્ગુણલબ્ધયે.

ૐ હ્રીં ભગવાન શ્રી સર્વજ્ઞ વીતરાગ જિનેન્દ્રદેવકે ચરણકમલપૂજનાર્થે અર્ધં નિર્વપામીતિ સ્વાહા.

(બુદ્ધકુમાર દોડતો દોડતો આવે છે, અકલંકને નમસ્કાર કરે છે.)

બુદ્ધકુમાર (ગદ્ગદપણે) : મહારાજ! મને ક્ષમા કરો....આજની ભવ્ય રથયાત્રા નીહાળીને નગરીના હજારો લોકો ઘણા જ પ્રભાવિત થયા છે. આવી રથયાત્રામાં અમે વિઘ્ન નાંખ્યું તે બદલ મારી માતાને ઘણો જ પશ્ચાત્તાપ થાય છે, તેથી આંસુભીની આંખે આપની પાસે ક્ષમા માંગે છે; ને અમે પણ જૈનધર્મ અંગીકાર કરીએ છીએ. ઉદારદિલથી આપ અમને ક્ષમા કરીને જૈનધર્મમાં અપનાવશો એવી આશા રાખીએ છીએ.

અકલંક : જરૂર, જરૂર! ધન્ય છે તમારા માતાને, કે તેઓ પોતાના હિત-અહિતનો વિવેક કરીને સન્માર્ગ તરફ વળી રહ્યા છે. જૈનધર્મના દરવાજા આખી દુનિયાને માટે ખુલ્લા છે....આવો,

આવો! જેને પોતાનું હિત કરવું હોય તેઓ જૈનધર્મના શરણે આવો.

(બૌદ્ધઆચાર્ય—સંઘશ્રી ઝડપથી અકલંકના શરણે આવીને ગદગદભાવે કહે છે; બાકીના બૌદ્ધશિષ્યો પણ સાથે આવે છે.)

સંઘશ્રી : ભાઈ, ભાઈ! મને ક્ષમા કરો....આ પાપીએ જ તમારા ભાઈનું મૃત્યુ કરાવ્યું હતું....મારા દુષ્ટકર્મ માટે મને ક્ષમા કરો....આપનો ઉદાર અને પતિતપાવક જૈનધર્મ જરૂર મને ક્ષમા કરશે ને મારું કલ્યાણ કરશે....અકલંક! આપ ખરેખર અકલંક છો....મને ક્ષમા કરો અને જૈનધર્મના શરણે લ્યો....

અકલંક (વાત્સલ્યપૂર્વક સંઘશ્રીના ખભે હાથ મુકીને) : શાંત થાવ....બંધુ! ખુશીથી જૈનધર્મના શરણે આવો....જૈનધર્મનાં દ્વાર બધાને માટે ખુલ્લા છે....આવો....આવો....જેને પોતાનું કલ્યાણ કરવું હોય તે જૈનધર્મના શરણે આવો....ભાઈ, પૂર્વે જે કાંઈ થઈ ગયું તે બંધું હવે ભૂલી જાઓ ને શાંતચિત્તે જૈનધર્મની આરાધના કરો.

સંઘશ્રી : અહા! જૈનધર્મની મહત્તા હવે મને સમજાય છે, ને મારી પૂર્વની ભૂલોનો મને પશ્ચાત્તાપ થાય છે.—એ જ બતાવે છે કે આત્મા નિત્ય તેમ જ અનિત્ય એવા અનેકાન્ત સ્વરૂપ છે. જો પૂર્વે ભૂલ કરનાર પોતે નિત્ય ન હોય તો અત્યારે પશ્ચાત્તાપ કેમ થાય? શું ભૂલ એક કરે ને પશ્ચાત્તાપ બીજો કરે—એમ સંભવે ખરું? —માટે આત્માની નિત્યતા છે એમ બરાબર સમજાય છે; અને ભૂલ ટળીને યથાર્થતા પ્રગટી શકે છે—એ જ સૂચવે છે કે અનિત્યતા પણ છે. આ રીતે જૈનશાસનના પ્રતાપે મને અનેકાન્તમય વસ્તુસ્વરૂપ સમજાયું છે....તમારા જ પ્રતાપે મને અપૂર્વ શાંતિનો માર્ગ હાથ આવ્યો છે....હું આપનો મહાન ઉપકાર માનું છું....ને મને જૈનધર્મનો સ્વીકાર કરાવવા હું આપને પ્રાર્થના કરું છું.

અકલંક : જુઓ, આ જિનેન્દ્ર ભગવાન બિરાજી રહ્યા છે....આવો....તેમનું શરણ લઈને જૈનધર્મ સ્વીકાર કરો.

(સંઘશ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાન પ્રત્યે હાથ જોડે છે. ને અકલંક જે રીતે બોલાવે છે તે રીતે નીચે મુજબ બોલે છે; દરેક લાઈન એકવાર અકલંક બોલે છે, પછી સંઘશ્રી બોલે છે—)

અરિહંતે   સરણં   પવ્વજ્જામિ ॥

સિદ્ધે   સરણં   પવ્વજ્જામિ ॥

સાહૂ   સરણં   પવ્વજ્જામિ ॥

કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં સરણં પવ્વજ્જામિ ॥

સંઘશ્રી : અહો ભગવાન જિનેન્દ્રદેવ! આપના પવિત્ર શાસનને અંગીકાર કરીને હું આપના શરણે આવું છું. મારું મહાન ભાગ્ય છે કે મને આવા ઉત્તમ જૈનધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ. અહા, જૈનધર્મના તત્ત્વો મહાન ઉત્તમ છે....ને તેની ક્ષમા પણ મહાન ઉત્તમ છે.

અકલંક : ધન્ય છે બંધુ! તમારો આવો ઉત્તમ હૃદય પલટો દેખીને મને મહાન હર્ષ થાય છે.... અને મારો નિકલંકબંધુ જ જાણે તમારા રૂપે જનધર્મની ભક્તિ કરવા આવ્યો હોય એમ મને વાત્સલ્ય ઊભરાય છે. તમે જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો તેથી મને ઘણો હર્ષ થાય છે....ભક્તિપૂર્વક તેની આરાધના કરીને આત્મકલ્યાણ સાધો....જગતમાં આ જિનેન્દ્ર ભગવાનનો ધર્મ જ પરમ શરણરૂપ છે.

સંઘશ્રી : ભાઈ, તમારા પ્રતાપે મને આજે ભગવાન જિનેન્દ્રદેવનો ધર્મ મળ્યો તેથી મારા હૃદયમાં અપાર હર્ષ થાય છે....ને જિનેન્દ્રદેવની ભક્તિ વડે હું મારો હર્ષ વ્યક્ત કરવા માંગું છું.

અકલંક : ઘણી જ ખુશીથી! જિનેન્દ્ર ભગવાનની ભક્તિમાં અમે પણ

આપને આનંદથી સાથ પૂરાવશું.

(જૈનધર્મના ભક્ત વિદ્વાન સંઘશ્રી અત્યંત ગદગદભાવે
નીચેની ભક્તિ ગવડાવે છે, બીજા બધા ઝીલે છે....)

એક તુમહીં આધાર હો જગમેં....અય મેરે ભગવાન....

—કિ તુમસા ઓર નહિ બલવાન....

સમ્હલ ન પાયા ગોતે ખાયા, તુમ બિન હો હૈરાન....

—કિ તુમસા ઓર નહીં ગુણવાન....

આયા સમય બડા સુખકારી, આતમબોધ કલા વિસ્તારી,
મેં ચેતન, તન વસ્તુ ન્યારી, અનેકાન્તમય ઝલકી સારી;
નિજ અંતરમેં જ્યોતિ જ્ઞાનકી અક્ષયનિધિ મહાન....

—કિ તુમસા ઓર નહીં ગુણવાન....

દુનિયામેં એક શરણ જિણંદા, પાપ—પુણ્યકા બુરા ફંદા,
મેં શિવભૂપરૂપ સુખ કંદા, જ્ઞાતાદેષ્ટા તુમસા બંદા;
મુજ કારજ કે કારણ તુમ હો ઓર નહિં મતિજ્ઞાન....

—કિ તુમસા ઓર નહીં ગુણવાન....

સહજ સ્વભાવ—ભાવઅપનાઉં, પરપરિણતિસે ચિત્ત હટાઉં,
પુની—પુની જગમેં જન્મ ન પાઉં, સિદ્ધસમાન સ્વયં બન જાઉં;
ચિદાનંદ ચૈતન્ય પ્રભુકા હૈ સૌભાગ્ય મહાન....

—કિ તુમસા ઓર નહીં બલવાન....

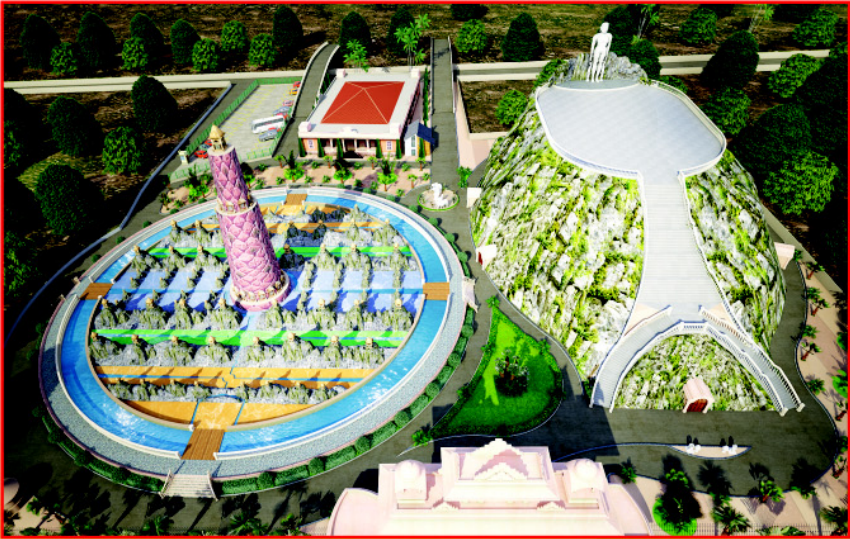
(ધીમે ધીમે ભક્તિની ધૂન જામતી જાય છે....સંઘશ્રી એકદમ રંગમાં
આવી જઈને હાથમાં ચામર લઈને ભગવાનની સન્મુખ ભક્તિથી નાચી
ઊઠે છે....અતિશય ગદગદતાથી આંખમાંથી અશ્રુધારા વરસે છે. ને એ
રીતે જૈનધર્મની પ્રભાવનાપૂર્વક આ નાટક સમાપ્ત થાય છે.)

બોલિયે....અનેકાન્તમાર્ગપ્રકાશક જિનેન્દ્રભગવાનકી જય હો.

(સ....મા....પ્ત)

અધ્યાત્મ અતિશય ક્ષેત્ર તીર્થધામ (સુવર્ણપુરી) સોનગઢ

નિર્માણાધિન જમ્બૂદ્રીપ અને શ્રી બાહુબલી મુનિન્દ્ર જિનાલય
(સુવર્ણપુરી) સોનગઢ